

Korkeakoulujen yhdenvertaisuusmalli

SAMOKin
Yhdenvertaisuutta
korkeakouluihin
-hanke 2021-2023

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Käsitteet	4
2.1. Yhdenvertaisuus	4
2.2. Syrjintä	4
2.3. Häirintä	5
3. Miksi tarvitaan yhdenvertaisuussuunnittelua?	6
4. Yhdenvertaisuuteen vaikuttavat tekijät ja niiden huomioiminen	7
4.1. Opiskelumuodot	7
4.2. Elämäntilanne	8
4.3. Sosioekonominen tausta	10
4.4. Vammaisuus ja esteettömyys	11
4.5. Kampukset	14
4.6. Rasismi ja antirasismi	15
4.7. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus	17
4.8. Yksinäisyys ja yhteisöllisyys	19
4.9. Ruokailu- ja juomatottumukset	21
4.10. Mielenterveys ja jaksaminen	22
4.11. Kieli ja viestintä	24
4.12. (Erytis)herkkyydet	26
5. Työkalut ja menetelmät	27
5.1. Yhdenvertaisuussuunnitelma ja -seuranta	27
5.2. Opiskelijajärjestötoiminta	30
5.3. Tu(u)tortoiminta	31
5.4. Häirintäyhdyshenkilötoiminta	31
Lähteet	35

Graafinen ilme: Sonja Holopainen
Taitto: Maro Järvinen

SAMOKin Yhdenvertaisuutta korkeakouluihin -hankkeen (2021-2023) on rahoittanut Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Tekijät:

Ninni Kuparinen

SAMOKin sosiaalipolitiikan asiantuntija ja hankkeen projektipäällikkö 1/2022-10/2022

Tekla Kosonen

SAMOKin vuoden 2022 hallituksen jäsen

Roosa Veijola

SAMOKin eurooppapolitiikan asiantuntija ja hankkeen projektipäällikkö 10/2022 - 8/2023

Halla Kokkonen

SAMOKin vuoden 2023 hallituksen jäsen

Osioita malliin ovat tuottaneet:

Riesa Consultative Oy:n asiantuntijat
Ella-Riikka Isometsä ja Mika Borg

Mixed Finns ry:n antirasismiasiantuntijat
Alice Jäske ja Priska Niemi-Sampan
Nyyti ry:n asiantuntija Tommi Yläkangas
ja toiminnanjohtaja Minna Savolainen

Nyyti ry:n hankepäällikkö Annina Lindberg
(Yksinäisyystyö korkeakouluissa -hanke)

Lisäksi mallin teossa on konsultoitu opiskelijakuntien, ylioppilaskuntien, ammatikorkeakoulujen sekä yliopistojen edustajia ja Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssin tasa-arvo ja yhdenvertaisuus-
asiantuntija Touko Niinimäkeä.

1. Johdanto

Tämä korkeakoulujen yhdenvertaisuusmalli on tuotettu osana Suomen opiskelijakuntien liitto SAMOKin yhdenvertaisuutta korkeakouluihin -hanketta, jota on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö vuosina 2021-2023. Yhdenvertaisuusmalli on tarkoitettu koko korkeakoulu yhteisön hyödynnettäväksi: mallin on tarkoitus toimia ohjenuorana, jotta korkeakouluissa voidaan ottaa käyttöön pysyvät käytännöt yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Mallissa esitellään oleelliset yhdenvertaisuuteen liittyvät käsitteet, kerrotaan yhdenvertaisuussuunnittelun tärkeydestä sekä käydään systemaattisesti läpi eri yhdenvertaisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja niiden huomioimista korkeakoulu yhteisössä. Lopuksi paneudutaan konkreettisiin menetelmiin ja työkaluihin, joilla yhdenvertaisuutta voidaan edistää. Vaikka mallissa opiskelijanäkökulma on keskiössä, koskevat teemat universaalisti kaikkia korkeakoulu yhteisön jäseniä.

Yhdenvertaisuus näyttäytyy eri tavoilla korkeakoulu yhteisön toiminnan osissa ja eri näkökulmista katsottuna. Korkeakouluissa tulee olla nollatoleranssi kaikenlaiselle häirinnälle, syrjinnälle ja kiusaamiselle. Havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua varhain ja ilmoitukset tulee ottaa tosissaan. Vähättelemällä tai sivuuttamalla ilmoituksen/epäkohdan voi itse syyllistyä syrjintään tai esimerkiksi passiiviseen kiusaamiseen. Kaikille korkeakoulu yhteisön jäsenille tulee olla selvillä häirintään puuttumisen prosessit. Ennaltaehkäisy on myös osa yhdenvertaisuuden edistämistä. Tietoisuuden lisääminen ja asioiden esille nostaminen ehkäisevät häirintä- ja syrjintä tilanteiden syntymistä. Ennaltaehkäisyn tueksi korkeakoulu yhteisöllä tulee olla käytössä oman yhteisön tarpeita vastaamaan luodut turvallisemman tilan periaatteet.

Yhdenvertaisuus, sen edistäminen ja epäkohtiin puuttuminen on pääasiallisesti yhteisön jäsenten kollektiivinen vastuu, vaikka yksittäinen yhteisön jäsen yhdenvertaisuusasioista teoriassa vastaakin. Tarkoituksena on oppia yhteisönä huomioimaan moninaisuus paremmin. Jokainen meistä erehtyy joskus, mutta kiinnostus oppia toimimaan yhdenvertaisemmin on toiminnan ydin. Oppiminen, armollisuus itseä ja muita kohtaan sekä dialogisuus ovat avainasemassa yhdenvertaisempaa korkeakoulu yhteisöä rakennettaessa.

2. Käsitteet

2.1. Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Käytännössä yhdenvertaisuus on kaikkien ihmisten kohtelua samanarvoisina.

Yhdenvertaisuus on yksi oikeudenmukaisen yhteiskunnan edellytyksistä: henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkoittavat syrjinnän kieltä eri elämäalueilla.

2.2. Syrjintä

Syrjintä on ihmisten kohtelua toisiinsa verrattuna eri tavalla jonkin yksilön ominaisuuden perusteella. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Syrjintä voi olla välitöntä, välillistä tai kohtuullisten mukautusten epäämistä niihin oikeutetulta henkilöltä. Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vastaavassa tilanteessa. Välillinen syrjintä on määritelty näennäisesti yhdenvertaiseksi säännöksi, perusteeksi tai käytännöksi, joka saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Esimerkiksi se, että työhönotossa edellytetään täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka se ei työn tekemisen kannalta ole välttämätöntä, on välillistä syrjintää.

Kohtuullisten mukautusten epäämisellä tarkoitetaan taas sitä, että viranomainen, koulutuksen järjestäjä, työnantaja sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoaja, joka jättää tekemättä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, joilla vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus turvataan, syyllistyy syrjintään.

Syrjinnäksi luetaan myös olettaamaan perustuva syrjintä ja läheissyrjintä. Läheissyrjinnällä tarkoitetaan sitä, kun henkilöä kohdellaan syrjivästi siksi, että hän on esimerkiksi etniseen vähemmistöön kuuluvan henkilön läheinen. Syrjintä on siis kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Olettaamaan perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan sitä, kun tekijä erehtyy esimerkiksi henkilön alkuperästä, iästä tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa on kielletty myös häirintä sekä ohje tai käsky syrjiä. Kaikilla on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja syrjinnän kieltä eri muodoissaan on löydettävissä monista laeista ja sopimuksista.

Syrjintään liittyviä käsitteitä tiivistetysti:

- Välitön syrjintä on sitä, kun ihmistä kohdellaan jonkin hänen henkilökohtaisen ominaisuutensa takia huonommin kuin jotakuta toista samanlaisessa tilanteessa
- Välillinen syrjintä tarkoittaa sitä, että näennäisesti neutraali sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun henkilön muita epäedullisempaan asemaan henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella.
- Kohtuullisilla mukautuksilla turvataan vammaisen ihmisen yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa. Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palvelujen tarjoajan on tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaiselle henkilölle.
- Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista kahden tai useamman eri syrjintäperusteen perusteella. Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan moniperusteiseen syrjintään myös kun yksi syrjintäperusteista on sukupuoli.
- Häirintä on henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaavaa käyttäytymistä, jolla luodaan esimerkiksi nöyryyttävää, vihamielistä tai halventavaa ilmapiiriä.
- Vastatoimet tarkoittavat esimerkiksi sitä, että henkilön ottaessa yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun asiansa selvittämiseksi, häntä ei saa kohdella epäsuotuisasti eikä häneen saa kohdistaa kielteisiä seurauksia tämän vuoksi.
- Kiusaamisella tarkoitetaan tahallista ja toistuvaa toisen epämiellyttäväksi kokemaa psyykkistä tai fyysistä toimintaa.

2.3. Häirintä

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Laissa häirintä määritellään käyttäytymisenä, jolla loukataan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti. Häirinnässä henkilö luo käyttäytymisellään kiellettyyn syrjintäperusteeseen, kuten esimerkiksi seksuaaliseen suuntautumiseen, alkuperään tai vammaisuuteen, liittyvän toista henkilöä halventavan, nöyryyttävän, uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiirin. Käyttäytyminen ymmärretään laajasti niin, että kyse voi olla esimerkiksi sähköpostiviesteistä, ilmeistä, eleistä tai epäasiallisen materiaalin esiin laittamisesta esimerkiksi netissä tai muunlaisesta viestinnästä. Häirintä voi kohdistua joko tiettyä henkilöä tai laajemmin jotakin ihmisryhmää kohtaan.

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä on tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää. Seksuaalinen häirintä voi olla halventavaa puhetta toisen sukupuolesta, erilaisia vihjailuja, ei-toivottuja kosketuksia, seksuaalisesti värittyneitä vitsejä tai vartaloa tai yksityiselämää koskevia puheita tai kysymyksiä. Seksuaalinen häirintä voi siis olla sekä sanallista että fyysistä. Häirintää voi esiintyä myös sosiaalisessa mediassa. Myös sanallinen häirintä voi olla terveydelle vaarallista ja vaikuttaa toimintakykyyn.

3. Miksi tarvitaan yhdenvertaisuussuunnittelua?

Yhdenvertaisuussuunnittelu on keino edistää yhdenvertaisuutta sekä tasavertaista ja syrjimättömyyttä kulttuuria. Yhdenvertaisuussuunnittelun on tärkeää sisältyä jatkuvana toimintana koko korkeakouluyhteisön toimintaan. Mitä moninaisempi kokoonpano yhdenvertaisuustyöhön osallistuu, sitä monipuolisemmin eri näkökulmat osataan työssä huomioida. On tärkeää, että yhdenvertaisuustyöhön osallistuminen on mahdollisimman saavutettavaa kaikille, jotta yhdenvertaisuustyö tai yhdenvertaisuuden edistäminen ei tunnu kestäkään liian kaukaiselta. Korkeakouluyhteisöä voidaan osallistaa yhdenvertaisuussuunnitteluun esimerkiksi erilaisten työryhmien, kyselyiden sekä haastatteluiden kautta. Koska korkeakoulun yhdenvertaisuussuunnittelu usein on henkilöstön vastuulla, on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota opiskelijoiden osallistamiseen suunnittelutyössä sen alusta lähtien.

Yhdenvertaisuustyössä mukana oleminen yhdenvertaisuustyön suunnittelusta alkaen sitouttaa toimijoita myös toteuttamaan suunnitelmia käytännössä sekä edistämään yhdessä sovittuja periaatteita. Onkin tärkeää, että yhdenvertaisuuden edistäminen ei jää vain suunnittelun tasolle, vaan suunnitelmat integroidaan osaksi jokaisen korkeakouluyhteisössä olevan toimintaa. Korkea-

kouluyhteisön jäsenten jatkuva ja monipuolinen osallistaminen yhdenvertaisuustyöhön parantaa yhdenvertaiseen, tasa-arvoiseen ja syrjimättömään toimintakulttuuriin sitoutumista.

Yhdenvertaisuussuunnittelun tavoitteena on muun muassa kehittämistarpeiden tunnistaminen, toimenpiteistä päättäminen, tulosten mitaaminen, monimuotoisuuden näkyväksi tekeminen, osallisuuden kokemuksen mahdollistaminen sekä syrjinnän ennaltaehkäisy. Tavoitteena on korkeakouluyhteisö, jossa jokainen kokee kuuluvansa yhteisöön ja voi sekä uskaltaa olla oma itsensä. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö tuo mukanaan tärkeää osaamista, jolla yhdenvertaisuuden toteutumisen esteitä tunnistetaan ja niihin osataan puuttua. Jollei korkeakoulusta löydy yhdenvertaisuusasiantuntijaa, on apuna hyvä käyttää ulkopuolista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntijaa, joita on hyvin saatavilla.

Korkeakouluyhteisössä koetun yhdenvertaisuuden yksi merkittävimpiä asioita on yhteisön vallitseva ilmapiiri sekä asenteet ja arvot. Hyväksyvällä ilmapiirillä on positiivinen vaikutus sekä yhdenvertaisuuden kokemukseen että muuhun yhteisön jäsenten hyvinvointiin.

4. Yhdenvertaisuuteen vaikuttavat tekijät ja niiden huomioiminen

Tässä osiossa käydään läpi erilaisia yhdenvertaisuuteen vaikuttavia tekijöitä, ja kuinka nämä tekijät tulisi huomioida korkeakoulu yhteisössä. Korkeakoulu yhteisössä yhdenvertaisuuden tulee toteutua kaikessa toiminnassa, eli se ei rajoitu vain esimerkiksi opetustoimintaan. Opetustoiminnan yhdenvertaisuus tarkoittaa ennen kaikkea opiskelijoiden moninaisten tarpeiden huomioimista opetusta järjestettäessä. Monipuoliset opintojaksojen toteutusmuodot, tarjoten sekä etä-, lähi-, että hybridiopintojaksoja, helpottaa opintojen edistämistä esimerkiksi perheellisillä sekä työssäkäyvillä opiskelijoilla. Erilaisten toteutusmuotojen käyttämisen lisäksi opetustoiminnan yhdenvertaisuutta lisää erilaisten oppimistyylien huomioiminen. Opetushenkilöstöä on hyvä säännöllisesti kouluttaayhdenvertaisuusasioista ja

niiden edistämisestä myös opetustoiminnassa. Opetushenkilöstön tietotaitoa esimerkiksi yksilöllisistä opiskelujärjestelyistä tulisi lisätä, sillä opiskelijoilla on lakisääteinen oikeus saada kohtuullisia mukautuksia opintoihinsa.

Yhdenvertainen ilmapiiri luo yhteisöön turvallisen tilan olla oma itsensä. Tämä on tärkeää tietenkin opiskelijoiden, mutta myös kaikkien yhteisön jäsenten kannalta. Korkeakoulu yhteisön jäsenten moninaisuuteen tulee kiinnittää huomiota kaikessa toiminnassa. Osiossa huomioidaankin niin yksilöiden henkilökohtaisten ominaisuuksien, terveydentilan, elämäntilanteen kuin korkeakoulu yhteisön rakenteellisten seikkojen vaikutus yhdenvertaisuuteen.

4.1. Opiskelumuodot

Korkeakoulussa on syytä tarjota monipuolisesti eri opiskelumuotoja (päiväopintoja, monimuoto-opintoja ja verkko-opintoja). Tämän ohella korkeakoulujen ristiinopiskelumahdollisuuksia tulisi kehittää: tämä on tärkeä osa opetuksen yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden edistämistä. Ristiinopiskelulla tarkoitetaan opiskelijan mahdollisuutta suorittaa opintoja toisissa korkeakouluissa.

Oleellista on myös ottaa huomioon erilaiset opiskelumuodot, ja niiden vaikutus yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Etenkin opintojen alussa on tärkeää, että opiskelumuodosta riippumatta kaikille aloittaville opiskelijoille tarjotaan samat informaatiot ja orientaatiot. Myös etujen (esim. kokeilukerta liikuntapaikkaan) kohdalla on syytä

olla tasapuolisia kaikille opiskelijoille. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että päiväopiskelijoiden rinnalla myös monimuoto-, verkko- ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavia opiskelijoita tuetaan opinnoissaan heidän tarvitsemallaan tavalla.

Opiskelijoille tarjottavissa tuki- ja ohjauspalveluissa on huomioitava erilaiset opiskelumuodot. Yhdenvertaisuuden osoittaminen ja toteutuminen on erityisen tärkeää tuki- ja ohjauspalveluissa, sillä tukipalveluiden pariin hakeutuvat opiskelijat ovat helposti haavoittuvaisempia jo valmiiksi ja tarvitsevat tukea opintojen edistämiseen tai oman hyvinvointinsa ylläpitämiseen.

Moni opiskelija toivoo itsenäisen opiskelun mahdollisuuksien laajentamista: keinoja tähän ovat verkkokurssit tai muut etäopiskelumuodot. Etenkin perheelliset, työssäkäyvät ja muilla kuin opiskelupaikkakunnalla asuvat opiskelijat kokevat itsenäisen opiskelun helpottavan opintojen etenemistä. Opiskelumuotojen ja -tapojen moni-

naisuus olisi syytä huomioida myös korkeakoulujen tilojen suunnittelussa. Moni opiskelija toivoo esimerkiksi enemmän ryhmätötiloja tai rauhallisia lukutiloja perinteisten luentosalien/luokkahuoneiden rinnalle.

Opiskelumuotoihin liittyvän yhdenvertaisuuden tarkistuslista

- Tarjolla on monipuolisesti eri opiskelumuotoja (päivä-opintoja, monimuoto-opintoja ja verkko-opintoja)
- Korkeakoulujen ristiinopiskelumahdollisuuksia kehitetään
- Opiskelumuodosta riippumatta kaikille aloittaville opiskelijoille tarjotaan samat informaatiot ja orientaatiot
- Opiskelumuodosta riippumatta kaikille opiskelijoille tarjotaan samat edut ja näistä eduista tiedotetaan useita eri kanavia pitkin
- Opiskelijoille tarjottavissa tuki- ja ohjauspalveluissa huomioidaan erilaiset opiskelumuodot
- Itsenäisen opiskelun mahdollisuudet ovat laajat (sis. verkkokurssit ja muut etäopiskelumuodot)
- Korkeakoulussa on riittävästi ryhmätötiloja ja rauhallisia lukutiloja

4.2. Elämäntilanne

Opiskelijat ovat moninainen joukko eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä, mikä on oleellista huomioida korkeakoulun yhdenvertaisuustyössä. Suuri osa yliopisto-opiskelijoista on aloittanut opinnot suoraan toiselta asteelta (42,8% Eurostudent VII -tutkimuksen mukaan), kun taas ammattikorkeakouluissa vastaava osuus on noin 30%. Toista tutkintoa opiskelevia on yliopistoissa vajaa viidesosa opiskelijoista, kun taas ammattikorkeakouluissa noin 10% opiskelijoista. Ammattikorkeakouluissa puolestaan korostuu työelämästä opiskelemaan tulleiden osuus (noin puolet), yliopistoissa vastaavan prosenttiosuuden ollessa 27%. (Eurostudent VII.)

Näin ollen korkeakoulussa on oleellista huomioida opiskelijoiden vaihtelevat taustat. Tämä erityisesti myös siksi, että tarve opiskelijoiden tuelle ja opintojen räätälöityvyydelle oletettavasti lisääntyy Suomen tavoitellessa ikäluokan vähintään 50 % korkeakoulutusastetta vuoteen 2030 mennessä. Suoraan toiselta asteelta korkeakouluun opiskelemaan tulleen odotukset, lähtötiedot ja tuen tarve saattaa olla hyvin erilainen toista tutkintoa opiskelemaan verrattuna. Toiselta asteelta opiskelemaan tulleiden opiskelutaidot- ja valmiudet ovat myös keskenään erilaisia. On myös huomioitava, että esimerkiksi opintonsa vasta aloittanut

opiskelija voi olla vielä alaikäinen. Tiedottamisen ja opiskelijoille tarjottavien tuki- ja ohjauspalveluiden tulisi vastata opiskelijoiden moninaisiin tarpeisiin.

Opiskelijoiden joukossa on myös paljon perheellisiä: amk-opiskelijoista noin 1/4, ja yliopisto-opiskelijoista noin 13% (Eurostudent VII). Perheellisten opiskelijoiden kohdalla on erityisen tärkeää mahdollistaa erilaiset opiskelumuodot, joilla on suuri merkitys perheellisen opiskelijan opintojen ja ajankäytön suunnitteluun. Perheellisille opiskelijoille hyvät itsenäisen opiskelun mahdollisuudet ovat tärkeitä. Monipuoliset suoritustavat myös edesauttavat opintojen etenemistä varsinkin, jos on mahdollisuus valita opintoja, joissa saa itse suunnitella aikataulunsa. Perheellisten opiskelijoiden

yhdenvertaisuudessa on tärkeä huomioida tuki- ja ohjauspalveluiden tuominen näkyväksi. Lisäksi esimerkiksi syöttötuolien tarjolla olo ja niistä viestiminen helpottavat monen lapsiperheellisen elämää.

Muita erilaisia elämäntilanteita, joita korkeakouluyhteisön yhdenvertaisuustyössä olisi syytä huomioida, ovat osaopiskelukykyiset (noin 1/5 opiskelijoista) sekä ulkomaalaiset opiskelijat (noin 10%). Lisäksi iso osa opiskelijoista käy myös töissä opintojen ohella: näiden opiskelijoiden yhdenvertaisessa kohtelussa on oleellista kiinnittää huomiota mm. monipuolisten opiskelumuotojen ja opintojaksojen tarjoamiseen. Kaikkien opiskelijoiden kohdalla opetustoiminnan yhdenvertaisuutta lisää myös erilaisten oppimistyylien huomioiminen.

Elämäntilanteeseen liittyvän yhdenvertaisuuden tarkistuslista

- Kaikessa opetustoiminnassa on huomioitu eri elämäntilanteissa olevat opiskelijat, kuten suoraan toiselta asteelta opiskelemaan tulleet, toista tutkintoa opiskelevat, työelämästä opiskelemaan tulleet, perheelliset, osaopiskelukykyiset, ulkomaalaiset sekä myös töissä käyvät opiskelijat. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi opintojen alkuvaiheen tiivistä tukea oppimistehtävien tekemiseen, lähteistämiseen ja muihin opiskelutaitoihin.
- Korkeakoulutuksen viestintä on suunniteltu eri elämäntilanteet huomioiden, jotta informaatio tavoittaa mahdollisimman monet
- Opiskelijoille tarjottavat tuki- ja ohjauspalvelut vastaavat opiskelijoiden moninaisiin tarpeisiin
- Korkeakoulussa on mahdollistettu erilaiset opiskelumuodot, jotka mahdollistavat opiskelijan joustavan opintojen ja ajankäytön suunnittelun
- Tuki- ja ohjauspalvelut on korkeakouluyhteisössä tuotu hyvin näkyväksi
- Korkeakoulussa on tarjolla syöttötuoleja ja muita perheellisiä tukevia tarvikkeita, ja näistä on hyvin viestitty
- Opetuksessa on huomioitu erilaiset oppimistyyli

4.3. Sosioekonominen tausta

Opiskelijoiden sosioekonomisella taustalla voi olla vaikutusta sekä korkeakouluun hakemiseen ja valikoitumiseen että opintoihin kiinnittymiseen. Vanhempien koulutustausta ja sosioekonominen asema ovat yhteydessä sekä korkeakouluopintoihin hakemiseen että valikoitumiseen siten, että opiskelijat tulevat tyypillisimmin keskiluokkaisista kodeista. Vähintään toisella vanhemmista on keskimääräistä useammin korkeakoulututkinto. Työläistaustaiset opiskelijat ovat aliedustettuna erityisesti yliopistoissa, mutta myös ammattikorkeakouluissa. (Yksilölliset opintopolut ammattikorkeakoulussa -julkaisu.) On oleellista, että korkeakouluissa huomioidaan opiskelijat, joilla ei välttämättä sosioekonomisen taustansa puolesta ole aiempaa kosketuspintaa korkeakouluopintoihin.

Tutkimusten mukaan vanhempien sosioekonominen asema on yhteydessä myös opintoihin kiinnittymiseen: työläistaustaiset opiskelijat saattavat kokea ulkopuolisuuden ja riittämättömyyden tunteita silloinkin, kun menestyvät opinnoissaan ja näyttävät ulkoisesti sopeutuvan hyvin korkeakoulu yhteisöön. (Yksilölliset opintopolut ammattikorkeakoulussa -julkaisu.) Opiskelijoiden ohjaus ja tukeminen erityisesti korkeakouluopintojen alkuvaiheessa onkin tärkeää kiinnittymisen edis-

tämiseksi ja opiskelijan minäpystyvyyden kasvat- tamiseksi. Onnistunut opintojen alku luo perustan tulevien vuosien opinnoille ja tukee opiskelijan kasvua oman alansa asiantuntijaksi.

Monen opiskelijan taloudellinen tilanne on heikko ja tämä voi vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi opintojen edistymiseen. Opiskelijoiden toimeentulovaikkeudet näyttäytyvät toiseksi vaikuttavimpana opintojen hidastumistekijänä niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka arvioivat valmistumisen viivästyvän. Monen opiskelijan on käytävä töissä opintojensa ohella. Toimeentulohaasteet voivat vaikuttaa esimerkiksi mahdollisuuteen ostaa oma tietokone opintoja varten. Tämän vuoksi korkeakouluilla on tärkeää olla olemassa opiskelijoita varten lainakoneita, joita saa pyydettyä käyttä esimerkiksi koetilanteissa. Lisäksi on huolehdittava, että muut opiskelulle välttämättömät välineet ja ohjelmistot ovat maksutta saatavilla. Asuminen vie usein huomattavan osan opiskelijan budjetista, ja asuminen esimerkiksi soluasunnossa ei välttämättä mahdollista hyviä puitteita opiskelulle. Siksi on tärkeää, että korkeakoulussa on tarpeeksi monipuolisia ja rauhallisia tiloja opiskelua varten.

Sosioekonomiseen taustaan liittyvän yhdenvertaisuuden tarkistuslista

- Erityisesti aloittavien opiskelijoiden orientaatiossa ja informoimisessa kiinnitetään huomiota inklusiivisuuteen (kaikilla opiskelijoilla ei ole sosioekonomisen taustansa puolesta kosketuspintaa korkeakouluopintoihin).
- Opiskelijoiden ohjaukseen ja tukemiseen panostetaan erityisesti korkeakouluopintojen alkuvaiheessa
- Kaikessa toiminnassa huomioidaan opiskelijoiden taloudellisten tilanteiden moninaisuus
- Opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus lainata opiskelulle välttämättömiä välineitä
- Opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus käyttää opiskelulle välttämättömiä ohjelmistoja maksutta
- Korkeakoulussa on tarpeeksi monipuolisia ja rauhallisia tiloja opiskelua varten

4.4. Vammaisuus ja esteettömyys

Vammaisuus ei käsitteenä ole pysyvä vaan se muuttuu ympäröivän yhteiskunnan mukana. Vammaisuutta määrittävät yhteiskunnan normit, historia ja asenteet. Aiemmin vammaisuus nähtiin diagnoosin ja kuntoutuksen kautta, mutta tästä ajattelutavasta on siirrytty sosiaaliseen malliin, jossa vammaisuus ymmärretään vammaisen henkilön suhteena ympäröivään yhteiskuntaan. Syrjivät asenteet, esteellinen ympäristö ja viestinnän esteet tuottavat ja ylläpitävät vammaisuutta.

Vammaiset henkilöt ovat joukko erilaisia ihmisiä eivätkä kaikki vammat näy ulospäin. Liikuntavammainen henkilö voi tarvita liikkumisen apuvälineitä kuten rollaattoria, pyörätuolia tai sähköpyörätuo-

lia. Kaikki liikuntavammaiset henkilöt eivät kuitenkaan tarvitse apuvälineitä. Myös kuulovammoja on hyvin erilaisia. Kyse voi olla kuulonalenemasta, jolloin henkilö kuulee osittain tai kyse voi olla kuuroudesta, jolloin puheen ymmärtäminen kuulon kautta ei ole mahdollista. Kuurot henkilöt kommunikoivat pääosin viittomakielellä. Näkövammojen kirjo on laaja ja vain murto-osa näkövammaisista henkilöistä on täysin sokeita.

Esteettömyys tarkoittaa sitä, että fyysisen ympäristön suunnittelussa otetaan huomioon kaikenlaiset ihmiset ja erilaiset toimintakyvyt.

Esteetön ympäristö on välttämätön vammaisille henkilöille, mutta kaikki muutkin hyötyvät siitä. Usein saavutettavuutta ja esteettömyyttä käytetään synonyymeina. Saavutettavuudella tarkoitetaan kuitenkin usein muuta kuin fyysistä ympäristöä eli esimerkiksi palveluita, viestintää, verkkopalveluja ja asenteita. Verkkopalveluiden saavutettavuudella mahdollistetaan, että palvelun käyttö on mahdollisimman helppoa ja esteetöntä kaikille käyttäjille. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat keskeisiä edellytyksiä sille, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus elää itse-

näisesti ja osallistua kaikilla eri elämänalueilla. Esteettömyyteen kuuluu liikkumisympäristön lisäksi myös kuulemis- ja näkemisympäristön esteettömyys. Kun esteettömyyden käsitettä laajennetaan, voidaan siihen katsoa kuuluvan myös kommunikaatioon ja ymmärtämiseen liittyvät asiat. Seuraavaksi tarkastellaan, mitä liikkumis-, -kuulemis- ja näkemisympäristön esteettömyys pitää sisällään yleisellä tasolla ja nostetaan esiin käytännön esimerkkejä esteettömyydestä korkeakoulu yhteisössä. Esteettömyys on laaja kokonaisuus ja tässä ohjeistuksessa nostetaan esiin keskeisimpiä huomioita.

Liikkumisympäristön esteettömyydellä tarkoitetaan fyysistä esteettömyyttä, johon kuuluu keskeisesti mahdollisuus liikkua tilassa erilaisilla apuvälineillä. On kuitenkin hyvä huomioida, että kaikki vammat eivät näy ulospäin ja esteetön liikkumisympäristö on tärkeä myös henkilöille, joilla on esimerkiksi kävelyn kanssa haasteita. Liikkumisympäristön esteettömyydestä hyötyvät myös näkövammaiset henkilöt. Liikkumisympäristön esteettömyyteen kuuluvat esimerkiksi kynnyksettömyys, käsijohteet, luiskat ja hissit sekä automaattisesti avautuvat ovet.

Liikkumisympäristön esteettömyys tarkoittaa korkeakoulu yhteisössä esteetöntä sisäänkäyntiä ja esteetömiä kulkuväyliä kaikkiin palveluihin, tiloihin ja toimintoihin. Luokkatiloissa on riittävästi tilaa kääntyä apuvälineellä pöydän ääreen mutta myös luokan etuosaan on esteetön reitti. Pöytien alla on riittävästi vapaata polvitilaa, jotta pyörätuolilla pääsee riittävän lähelle ja kalustus on siirreltävää. Kulkuväylät ovat riittävän leveät (900 mm) ja tilassa mahtuu kääntymään apuvälineellä (1500 mm). Käytettävissä tulee olla esteetön wc. Isommissa tapahtumissa voi olla tarpeen järjestää erilliset pyörätuolipaikat, joista on hyvä näköyhteys lavalle/puhujaan.

Kuulemisympäristön esteettömyys koostuu hyvästä akustiikasta, äänentoistosta, kuulemisen apuvälineistä ja riittävästä valaistuksesta. Kaikissa tiloissa, joissa on äänentoistojärjestelmä, tulee olla myös äänensiirtojärjestelmä. Yleisin ja

ensisijaisin äänensiirtojärjestelmä on induktiosilmukka. Induktiosilmukan avulla ääni siirtyy mikrofonista tai muusta äänilähteestä suoraan kuulovammaisen henkilön kuulokojeeseen riittävän voimakkaana ja vaimentaa taustahälyä. Hyvä valaistus on tärkeää, jotta huulioluku mahdollistuu. Huulioluku tarkoittaa suun liikkeiden seuraamista, mikä tuo lisäinformaatiota kuulemisen tueksi.

Keskeinen osa korkeakouluyhteisön kuulemisympäristön esteettömyyttä ovat tilojen induktiosilmukat, jotka mahdollistavat kuulovammaisen henkilön hyvän kuulemisen. Tämän lisäksi on tärkeää, että vältetään kaikuisia ja hämyisiä tiloja. Huomiota tulee myös kiinnittää siihen, että osallistujat näkee hyvin puhujan kasvot ja lavalle on suora näköyhteys. Pöytäjärjestyksessä otetaan huomioon, että osallistujat näkevät toisensa hyvin.

Näkemisympäristön esteettömyyteen kuuluvat tasainen ja häikäisemätön valaistus, selkeät opasteet ja tunto- ja tummuuskontrastimerkinnot. Opasteketjun tulee olla katkeamaton ja opasteiden helposti havaittavissa ja luettavissa. Opasteiden on tärkeää erottua selkeästi ympäristöstä ja opasteiden tekstin opasteen taustasta. Opasteiden sijoittelussa tulee huomioida, että opastetta on voitava tutkia läheltä. On myös tärkeää, että tiloissa on turvallista kulkea ja kulkureitit ovat johdonmukaiset ja selkeät. Erityisesti mahdolliset tasoerot tulee olla selkeästi merkitty, jotta liikkuminen on turvallista. Myös kalustuksessa tulee huomioida mahdollinen kompastumisvaara.

Korkeakouluyhteisössä näkemisympäristön esteettömyydessä tulee kiinnittää huomiota myös tilan kuulemisympäristöön, jotta opiskelija kykenee osallistumaan täysipainoisesti. Lisäksi esitettävän materiaalin fonttikoko tulee olla riittävän suuri ja kontrastin erottua selkeästi taustasta, jotta näkövammaisen henkilö pystyy seuraamaan opetusta. On myös hyvä lukea materiaali ääneen, mikä edesauttaa seuraamista.

Esteettömyys ei kuulu pelkästään rakennettuun ympäristöön, vaan se tulee huomioida myös palveluiden ja tapahtumien suunnittelussa sekä kohtaamistilanteissa. Sen sijaan että ajateltaisiin esteettömyyden olevan jokin yksi toimenpide tai asia, on esteettömyyttä tarkasteltavana osana

koko sitä polkua, jonka opiskelija kulkee. Kaikkien palveluiden tulee olla esteettömästi kaikkien opiskelijoiden saavutettavissa. Toimintakykyjen moninaisuus tulee huomioida myös silloin kun mietitään eri toiminnallisten ja osallistavien osuuksien sisältöjä. Onkin tärkeää, että kaikilla niillä, jotka toimintaa suunnittelevat ja toteuttavat, on ainakin perustason osaaminen esteettömyydestä.

Vammoja ja sairauksia on erilaisia ja jokaisen henkilön tarpeet ovat yksilöllisiä, joten kaikkien samanlainen kohtelu ei riitä takaamaan yhdenvertaisuuden toteutumista. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttaminen voi vaatia vammaisten henkilöiden kohdalla mukautusten toteuttamista. Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palvelujen tarjoajan onkin tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaiselle henkilölle (Yhdenvertaisuuslaki). Käytännössä kohtuulliset mukautukset tarkoittavat usein tilojen uudelleenjärjestelyä, tilapäiseen käyttöön hankittavia apuvälineitä tai palvelun muokkaamista. Korkeakouluyhteisössä mukautukset voivat olla esimerkiksi tarpeellisia apuvälineitä luokkatilassa ja opetuksen mukauttamista. Jos rakennetussa ympäristössä on esteettömyyspuutteita, voidaan niitä usein paikata palvelulla. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi ahtaan tilan kalusteiden uudelleenjärjestelyitä tai isompaan tilaan vaihtamista, jotta apuvälineellä mahtuu kulkemaan, tai näkövammaisen henkilön opastamista sisäänkäynniltä tapahtumatilaan sokkeloisessa rakennuksessa tai puheen sijasta kommunikointia kirjoittaen kuulovammaisen henkilön kanssa. Vammaisella henkilöllä voi olla osallistuessaan mukana henkilökohtainen avustaja tai tulkki. Henkilökohtainen avustaja auttaa niissä asioissa, joissa vammaisen henkilö sairauden tai vamman vuoksi apua tarvitsee. Tämä voi olla avustamista esimerkiksi liikkumisessa, tavaroiden ottamisessa-

sa, siirtymisissä, ruokailussa tai monessa muussa eri asiassa. Kuulovammaisella henkilöllä voi olla mukana viittomakielen tulkki ja puhevammaisella henkilöllä puhetulkki. Kohtaamistilanteissa keskustelu tapahtuu aina vammaisen henkilön itsensä kanssa. Avustaja tai tulkki toimii vammaisen henkilön antamien ohjeiden mukaan.

Esteettömyys kuuluu myös osaksi viestintää. Kun esteettömyys ja monimuotoisuus ovat näkyvä osa viestintää, on se myös vahva viesti siitä, että kaikki ovat tervetulleita osallistumaan. Keskeinen ja tärkeä osa esteettömyydestä viestimistä on esteettömyysinformaation tuottaminen verkkosivuille. Esteettömyysinformaatio on etukäteen annettava tietoa tapahtuman, tilan tai palvelun esteettömyydestä. Esteettömyysinformaatio pitää sisällään tiedot fyysisen ympäristön esteettömyydestä sekä yleisistä esteettömyyteen liittyvistä käytännöistä. Yleisillä käytännöillä tarkoitetaan esimerkiksi avustaja- ja tulkkausikäytäntöjä.

Esteettömyysinformaatiossa kerrotaan saapumisen, sisäänkäynnin, tilan/tapahtuman esteettömyydestä sekä esteettömistä wc-tiloista. Esteettömyysinformaatiossa on hyvä myös käyttää kuvia, jotka auttavat tilan esteettömyyden hah-

mottamisessa. Tärkeää on myös kertoa mahdollisista osallistumiseen vaikuttavista esteettömyys- haasteista. Kun viestinnässä kerrotaan suoraan myös esteistä tai esteettömyyden puutteista, antaa se osallistujalle työkalut käynnin suunnittelemiseen hänen omien yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Näiden tietojen avulla tapahtumaan/ tilaan saapuva henkilö voi etukäteen valmistautua vierailuun. Esteettömyydestä tulee voida myös kysyä tarvittaessa lisätietoja, joten suositellaan nimeämään esteettömyysyhteyshenkilö, joka tarvittaessa vastaa lisäkysymyksiin.

Silloin kun tapahtumaan on erillinen kutsu ja ilmoittautuminen, on hyvä kysyä ilmoittautumisen yhteydessä myös mahdollisista esteettömyyteen tai saavutettavuuteen liittyvistä tarpeista. Tämä antaa viestin siitä, että osallistujien erilaiset tarpeet halutaan ottaa huomioon ja se madaltaa myös kynnystä osallistumiselle. Erityisen tärkeää tämä on tilanteissa, joissa tapahtuma on tutun opiskeluympäristön ulkopuolella, jolloin tarve voi olla esimerkiksi esteettömälle kuljetukselle tai hotellihuoneelle. Voi olla, että osallistuja tarvitsee etukäteen myös esitettävän materiaalin tai haluaa varmistaa, että tulkille on varattu oma paikka.

Osion 4.4. Vammaisuus ja esteettömyys on kirjoittanut Riesa Consultative Oy.

Esteettömyyden tarkistuslista

- Tapahtumasta/palvelusta on tuotettu esteettömyysinformaatio, sisältäen myös visuaalisen opastuksen tapahtuma-/palvelupaikkaan
- Tapahtumapaikan sisäänkäynti on katutasossa tai sisäänkäynnillä on luiska (riittävän loiva ja käsijohteet molemmin puolin) tai tapahtumapaikalle on erillinen esteetön sisäänkäynti
- Kulkuväylät ovat riittävän leveitä (min. 900 mm), kovapintaisia ja turvallisia eikä kulkuväylillä ole tavaraa tai muuta kulkemista hankaloittavaa (esim. johtoja kulkuväylän poikki)
- Apuvälineellä kääntymiseen on riittävästi tilaa (min. 1500 mm käännähdysympyrän verran)
- Tapahtumapaikalla on esteetön wc
- Tapahtuman kaikkiin osiin on esteetön kulku koko tapahtuman ajan ja yleinen kulkeminen on selkeää ja johdonmukaista
- Tiloissa, joissa on äänentoistojärjestelmä, on myös toimiva induktiosilmukka
- Induktiosilmukalla varustettu tila on merkitty induktiosilmukka-symbolilla ja kuuluvuuskartalla
- Tilassa on riittävä valaistus, jotta huulioluku on mahdollista
- Opastus on selkeää ja johdonmukaista ja opasteet erottuvat muusta ympäristöstä
- Tasoerot on merkitty selkeästi (esim. kontrastiteipillä)

4.5. Kampukset

Monilla korkeakouluilla on useampia kampuksia, jolloin on tärkeää ottaa huomioon myös kampusten välinen yhdenvertaisuus. Korkeakoulujen opetuksen ja korkeakoulujen palveluiden (sisältäen usein ulkoistetut palvelut, kuten ruokailun) laadun tulee olla kaikilla kampuksilla yhtenäistä. Opiskelijoille tarjolla olevien erilaisten opintoihin ja hyvinvointiin liittyvien tukipalveluiden tasapuolinen saavutettavuus kampuksesta riippumatta on erityisen merkityksellistä. On ongelmallista, jos joitakin palveluita on saatavilla vain osalla kampuksista. Mikäli näin kuitenkin on, on kiinnitettävä huomiota myös kampusten välisiin liikenneyhteyksiin, jotta opiskelijoilla tai henkilökunnalla olisi mahdollisimman helppoa kulkea kampusten välillä. Eri kampusten välillä toteutettavien yhteisluentojen aiheuttamaa liikkumista voi soveltuvin osin vähentää esimerkiksi hybridiluennoin, mutta tällöin on erityisen tärkeää huomioida tasapuolisuus siinä, millä kampuksella opetushenkilöstö milloinkin on.

Kampusten erilaisia käytäntöjä on tärkeä jatkuvasti tarkkailla ja pyrkiä tarvittaessa yhtenäistämään, jotta opiskelijat ja henkilöstö ovat myös käytäntöjen osalta yhdenvertaisessa asemassa. Useamman kampuksen korkeakouluissa tulee tehdä aktiivisesti työtä yhteisöllisyyden eteen, jotta muodostuu kaikkien korkeakoulu yhteisön jäsenten yhteinen yhteisö kampuskohtaisten pienempien yhteisöjen lisäksi. Korkeakoulun ja opiskelijajärjestöjen tapahtumia ja toimintaa on tärkeä järjestää monipuolisesti kaikilla kampuksilla. Joidenkin korkeakoulujen rakenteen ja alueen liikenneyhteyksien vuoksi yksi toimiva vaihtoehto voi olla järjestää yhteiskyyti pieneltä sivukampukselta isommalle kampukselle, jossa tapahtuma tai esimerkiksi opiskelija- tai ylioppilaskunnan kokous tai koulutus järjestetään.

Erlaisia vastuuhenkilöitä nimettäessä on myös hyvä huomata eri kampusten toimijoiden monipuolinen edustus: oman kampuksen toimijaan on usein helpompi olla yhteydessä ongelmatilanteessa. Korkeakoulun ja opiskelijajärjestöjen toimintaa on tärkeää myös markkinoida kaikkien kampusten toimijoille tasapuolisesti.

Kampusten välisen yhdenvertaisuuden tarkistuslista

- Opetuksen laatu on yhtenäistä kaikilla kampuksilla
- Korkeakoulun palvelujen laatu ja saatavuus on yhtenäistä eri kampuksilla
- Palveluissa huomioidaan erilaisten tukipalveluiden lisäksi myös esimerkiksi ruokailuun liittyvän tarjonnan yhdenvertaisuus
- Kampusten käytännöt ovat yhtenäisiä kaikilla kampuksilla
- Tapahtumia ja toimintaa järjestetään tasapuolisesti eri kampuksilla
- Vastuuhenkilöitä nimettäessä on huomioitu myös kampusten moninaisuus
- Tapahtumia ja toimintaa markkinoidaan kaikkien kampusten toimijoille tasapuolisesti

4.6. Rasismi ja antirasismi

Antirasistinen näkökulma on syytä ottaa huomioon korkeakouluympäristössä, sillä rasismia esiintyy myös korkeakoulumaailmassa. Jotta henkilöt voivat toimia antirasistisesti, heidän tulee ensiksi tietää mitä on rasismi. Rasismi perustuu rodullistamisprosessiin, jossa todellisille tai oletetuille biologisille tunnusmerkeille annetaan arvotavia merkityksiä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valitaan jokin ruumiin piirre, johon liitetään arvottava merkitys. Näiden piirteiden pohjalta ihmiset luokitellaan eri kategorioihin hierarkisesti.

Rodullistamisprosessin tuottama ajattelu vakiintui 1700-1800 -luvulla voimissaan olleiden rotuteorioiden myötä, jolloin eri rotuja merkitseviksi piirteiksi valittiin pääasiallisesti ihonväri ja hiuslaatu. Rotuteorioissa valkoinen rotu nimettiin hierarkian ylimmälle tasolle ja muut ei-valkoiset rodut sen alapuolelle. Näillä kuvitteellisilla roduilla ajateltiin olevan erilaiset biologiset ominaisuudet esimerkiksi älykkyyteen liittyen, ja niiden avulla oikeutettiin valkoisten harjoittamaa sortoa ja alistamista ei-valkoisia kohtaan.

Vaikka ajatus biologisista roduista on kumottu tieteessä myöhemmin useaan kertaan, niin nämä historiassa olleet ajatukset eri roduista näkyvät yhteiskunnassamme yhä nykypäivänä rasismin muodossa. Rasismi onkin ihmisen tai ihmisryhmän arvottamista rodullisin perustein alempiarvoiseksi kuin jokin toinen ihmisryhmä. Rasismia on kuvattu myös vallan ja ennakkoluulojen summaksi.

Rasismi on monitasoista ja sillä on useita eri ilmenemismuotoja. Rasismin eri tasoja voidaan tarkastella jaottelemalla rasismi esimerkiksi arkipäivän rasismiin, rakenteelliseen rasismiin ja sisäistettyyn rasismiin. Tämä on vain yksi jaottelutapa monien muiden joukossa.

Arkipäivän rasismilla tarkoitetaan syrjivää käytöstä, joka tapahtuu erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa henkilöiden tai ryhmien välillä. Arkipäivän rasismille ominaista on rutiininomaisuus, toistuvuus ja kyseenalaistamattomuus, ja siksi se näkyy usein asenteissa ja totutuissa käytösmalleissa. Arkipäivän rasismin skaala vaihtelee näen-

näisen harmittomista mikroaggressioista fyysiseen väkivaltaan. Mikroaggressioilla tarkoitetaan näennäisesti harmittomia kommentteja tai tekoja, joihin kuitenkin sisältyy rasistinen ennako-oletus. Mikroaggressiot toiseuttavat vahvistamalla ja ylläpitämällä rasistisia tai muuten syrjiviä stereotyyppioita. Niille tyypillistä on lyhytkestoisuus, tiedostamattomuus ja erityisesti arkipäiväisyys, mikä tekee niiden rasistisuudesta vaikeasti havaittavaa.

Rakenteellinen rasismi on yhteiskunnan rakenteissa ja instituutioissa tapahtuvaa rasistista syrjintää. Rakenteellista rasismia voi olla vaikea havaita suoraan ja usein rakenteellinen rasismi jääkin piiloon. Tämä rasismin muoto on jääne rasistisesta ideologiasta, joka on aikoinaan oikeuttanut ja laittanut liikkeelle syrjiviä käytäntöjä. Vaikka instituutio olisi irtautunut rasistisesta ideologiasta, siellä saattaa olla käytössä rasistisia rakenteita, joita ei osata tunnistaa. Esimerkiksi koko instituutio on saatettu suunnitella ajatuksena, että sitä käyttävät vain valkoiset henkilöt ja tämä voi näkyä edelleen korkeakoulun rakenteissa. Konkreettisesti se voisi näkyä esimerkiksi siten, että korkeakoulun markkinointimateriaaleissa on vain valkoisia henkilöitä, ja ruskeita tai mustia henkilöitä näkyy vain kansainvälisyyskuvaston yhteydessä. Rakenteellisuus näkyy myös valituissa näkökulmissa, kuten siinä onko oppimateriaalien tieto tuotettu länsimaalaisesta ja valkoisesta näkökulmasta. Tämä voisi näkyä esimerkiksi siten, että materiaalien tekijät ovat pääasiassa valkoisia ja he keskittyvät tarkastelemaan lähinnä länsimaissa tuotettua tietoa.

Sisäistetyllä rasismilla viitataan siihen, kun alistetussa asemassa oleva alkaa uskoa ja sisäis-

tää rasistisia ajatuksia itsestään ja ei-valkoisista henkilöistä tai ryhmistä. Sisäistetty rasismi onkin tulosta yhteiskunnallisesta sorrosta, jota hän on kokenut pidemmän aikaa. Sen seurauksena ei-valkoinen henkilö voi esimerkiksi ajatella olevansa vähemmän pätevä hakija korkeakouluun, ja pahimmassa tapauksessa jättää kokonaan hake-matta tämän vuoksi.

Antirasismien avulla voimme purkaa rasismia. Antirasismien lähtökohtana on se, että myönnämme yhteiskuntamme olevan rasistinen. On normaalia, että rasistisissa ja valkonormatiivisissa rakenteis-sa elävillä on rasistisia ajatusmalleja, ja tärkeintä onkin voida kyseenalaistaa nämä ajatusmallit ja rakenteet, jotta niitä voi myös purkaa aktiivisesti. Antirasismissa ajatellaan, että kaikki toimintam-me on joko eriarvoisuutta ja syrjiviä käytäntöjä lisääviä, ylläpitäviä tai vähentäviä. Antirasistises-sa toiminnassa pyritään aina viimeiseen. Se onkin aktiivista rasisminvastaista toimintaa.

Korkeakoulujen on tärkeä tunnistaa ja tunnus-taa, että myös sen seinien sisällä on rasismia. Jos organisaatio vain irtisanoutuu rasismista ideolo-giana, se voi helposti sivuuttaa organisaatiossa olevan rasismien. Tämä voi jopa pahentaa tilannet-ta, kun rasismia ei vastusteta ja pureta aktiivises-ti. Siksi antirasismienäkökulma olisi tärkeä kirjata

korkeakoulujen yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Suunnitelmissa puhutaan usein melko laveasti yhdenvertaisuudesta ja esimerkiksi monikulttuu-risuudesta, eivätkä ne välttämättä sido tai kan-nusta organisaatiota antirasismien edistämiseen.

Korkeakouluissa olisi hyvä luoda selkeät prosessit rasismi- ja syrjintätilanteisiin, jotta niiden käsittely olisi selkeämpää ja yhdenmukaista. Selkeiden oh-jeiden luominen rasismi- ja syrjintätilanteissa toi-mimiseen koko organisaatiolle on myös hyvä tapa edistää antirasististen toimintamallien syntyimis-tä ja juurtumista yhteisöön. Tämä voi helpottaa esimerkiksi puuttumista rasistisiin tilanteisiin, kun toimintamalleista on sovittu yhteisesti.

Yleisesti turvallisemman tilan periaatteet on hyvä ottaa käyttöön kaikissa tiloissa. Turvallisemman tilan periaatteilla tarkoitetaan pyrkimystä luoda yhteisiä käytäntöjä, joiden avulla jokaisella olisi mahdollisimman tervetullut, kunnioitettu ja tur-vallinen olo. Usein kyseessä on henkilökunnan määrittelemät yhteiset pelisäännöt tilaan. Peri-aatteet viestivät siitä, että kaikkien turvallisuuden tunteesta halutaan pitää huolta ottamalla tästä vastuuta. Periaatteisiin on hyvä kirjata myös sel-keästi miten toimitaan, jos joku rikkoo niitä.

Antirasistisemmän korkeakoulun tarkistuslista

- Korkeakoulu tunnistaa ja tunnustaa rasismien olemassaolon
- Korkeakoulu tarkastelee toimintaansa antirasismiasiantuntijan avulla
- Yhdenvertaisuussuunnitelmaan on kirjattu antirasistinen lähestymistapa yhdeksi tavoitteeksi
- Korkeakoulu järjestää aiheesta säännöllisesti koulutuksia niin henkilökunnalle kuin opiskelijoille
- Korkeakoulu on nimennyt yhdenvertaisuusvastaavat, joiden vastuulla on puuttua rasimitilanteisiin
- Korkeakoululla on selkeät prosessit rasismi- ja syrjintätilanteita varten, ja ne ovat kaikkien tiedossa
- Korkeakoulu on luonut anonyymien lomakkeen häirintätapausten raportointiin
- Kampuksella on kaikissa tiloissa käytössä turvallisemman tilan periaatteet
- Tapahtumiin on nimetty häirintäyhdyshenkilöt

Osion 4.6. Rasismi ja antirasismi on kirjoittanut Mixed Finns ry:n antirasismiasiantuntijat Alice Jäske ja Priska Niemi-Sampan

4.7. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus

Korkeakouluissa opiskelee ja on töissä sukupuoleltaan ja seksuaaliselta suuntautumiseltaan moninainen joukko ihmisiä. Sukupuolen moninaisuus on laaja käsite, joka kattaa sen, että sukupuolia on useita ja sen, että yksilön sukupuoli on moninainen asia. Emme voi päätellä henkilön sukupuolta esimerkiksi ulkoisista tekijöistä, kuten fyysisistä ominaisuuksista, nimestä, äänestä tai pukeutumisesta.

Sukupuoli on yksi ihmisten luokittelun kategoria ja juridinen määre. Se koostuu erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista. Sukupuoli-identiteetti on ihmisen oma kokemus tai määritelmä hänen sukupuolestaan. Sukupuoli-identiteetti on myös aina ihmisen itsensä määrittelemä eikä määritelmää tule tehdä kenenkään puolesta. Cissukupuolisella viitataan henkilöön, jonka sukupuoli-identiteetti vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta. Jos syntymässä määritelty sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti ovat ristiriidassa, henkilö voi olla transsukupuolinen tai kuulua muuten sukupuoli-vähemmistöön.

Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät koe syntymässä määriteltyä sukupuolta omakseen tai joiden sukupuoli, sen ilmaisu ja kokemus eivät kaikin tai jollain tavoin vastaa normatiivisia käsityksiä sukupuolesta. Normatiiviset käsitykset viittaavat siihen, että yhteiskunnassamme on pitkään erotettu sukupuolia jakamalla ihmiset vain binäärisiin sukupuoliin, eli miehiin ja naisiin. Tämä näkyy esimerkiksi WC-tiloissa, pukeutumisoheissa ja puhetoissa. Tällaista jaottelua tulee välttää, sillä se sulkee ulkopuolelle ei-binäärit henkilöt, kuten muunsukupuoliset tai sukupuolettomat.

Seksuaalinen suuntautuminen taas kertoo, keihin ihminen tuntee seksuaalista, romanttista ja/tai emotionaalista vetovoimaa. Määrittelyn perustana on sekä oma, että vetovoiman kohteena olevan sukupuoli. Seksuaalivähemmistöt tarkoittavat henkilöitä, joiden suuntautuminen on muu kuin heterous. Suuntautuminen on henkilökohtainen asia, eikä sen ilmaiseminen tai ilmaisematta jättäminen saa vaikuttaa henkilön kohteluun tai osallistumismahdollisuuksiin.

Korkeakoulu yhteisössä tulee välttää oletuksia henkilön sukupuolesta, ihmisten sukupuolittamista oletusten perusteella sekä sukupuolittanutta kieltä. Työtehtäviä ei tule määrittää sukupuolen perusteella ja eri sukupuolten edustajilla tulee olla mahdollisuus hakeutua tasapuolisesti kaikkiin tehtäviin tai koulutuksiin. Tapahtumissa ei ole tarpeen miettiä esimerkiksi istumajärjestyksiä tai suoritusrajoja sukupuolen mukaan. Pukeutumiseen liittyvät ohjeet on syytä tehdä yhteisesti kaikille, ei erikseen eri sukupuolten edustajille.

Lisäksi on tärkeää varmistaa, että korkeakoulun tiloissa on runsaasti kaikille sukupuolille sopivia wc-tiloja ja lisäksi esimerkiksi yhden tai useamman hengen sukupuolineutraaleja pukukoppeja tai muita tiloja, jotka tyypillisesti on jaettu erikseen naisille ja miehille. Mikäli toimintaa järjestetään ulkopuolisissa tiloissa, on syytä varmistaa, että niissä on sukupuolineutraalit tilat ja tarvittaessa esimerkiksi sopia, että wc-tiloihin laitetaan väliaikaiset neutraalit kyltit sukupuolittettujen kylttien päälle.

Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden huomioinnissa tärkein periaate on, että missään tilanteessa ei oleteta kenenkään sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, tai esimerkiksi parisuhteista mitään. Oletukset näkyvät useimmiten arkisissa keskusteluissa tai luennoilla, mutta myös virallisissa lomakkeissa, tietojärjestelmissä ja tiloissa. Aiheen esillä pitäminen ja aiheesta kouluttaminen on tärkeää, jotta korkeakoulu yhteisön jäsenet voivat karsia oletuksia pois omasta toiminnastaan.

Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden tarkistuslista

- Kampuksilla on runsaasti sukupuolineutraaleja wc-tiloja, pukuhuoneita tai muita tiloja jotka on tyyppillisesti sukupuolitettu. Yksittäiset wc-kopit muutetaan kauttaaltaan sukupuolineutraaleiksi.
- Suomessa käytössä on sukupuolineutraali pronomini hän, mutta esimerkiksi englanniksi tai ruotsiksi viestiessä tulee varmistaa pronomien oikea käyttö
- Valitaan ensisijaisesti neutraali kielenkäyttö kaikissa tilanteissa, esimerkiksi puhuttelemalla kuulijoita, naisten ja herrojen sijaan.
- Tarkastellaan, onko sukupuoli olennainen tieto esimerkiksi lomakkeella. Jos on, lisätään esimerkiksi vaihtoehdot “muu” ja “en halua kertoa”
- Huomioidaan lomakkeilla perheiden ja parisuhteiden monimuotoisuus
- Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta koulutetaan korkeakoulun toimijoita
- Tapahtumissa ei sukupuoliteta osallistujia ja esimerkiksi pukeutumisohjeet ovat samat kaikille
- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmissa huomioidaan sukupuolen moninaisuus toimenpiteissä ja käytetyssä kielessä
- Käytetään vähemmistöön kuuluvien valitsema termejä ja varmistetaan termien oikeellisuus
- Kunnioitetaan itsemäärättyä oikeutta, mahdollistetaan kutsumanimet tai valitun nimen käyttö
- Mahdollistetaan arkaluonteisten tietojen korjaaminen tai poistaminen. Helpotetaan nimeen tai sukupuoleen liittyvien merkintöjen muuttamista. Huomioidaan tämä myös todistusten tietojen muuttamisessa. Tehdään tietojen muuttamisesta maksutonta.
- Tunnistetaan oletusten tai esimerkiksi väärinsukupuolittamisen aiheuttama vähemmistöstressi sekä sen vaikutukset opiskelijoiden ja korkeakoulun henkilöstön arkeen

4.8. Yksinäisyys ja yhteisöllisyys

Yksinäisyys koskettaa lukuisia opiskelijoita. Joka neljäs opiskelija kokee pitkittynyttä yksinäisyyttä ja yli puolella opiskelijoista on satunnaisemmin yksinäisyyden kokemuksia. Joka kolmas opiskelija ei myöskään koe kuuluvansa mihinkään opintoihinsa liittyvään ryhmään. (Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus 2022). Koronarajoitusten purku ei ole vähentänyt Suomessa koettua yksinäisyyttä, vaan yksinäisyyttä koetaan edelleen suurissa määrin ja siitä kärsivät eniten nuoret ja nuoret aikuiset (15-34 -vuotiaat). (Yksinäisyysbarometri;2023). Yksinäisyys voi koskettaa ketä tahansa opiskelijaa, mutta erityisesti yksinäisyyttä kokevatpsyykkisesti kuormittuneet opiskelijat, nuoret naisopiskelijat (18-21 -vuotiaat), vähemmistöryhmiin kuuluvat sekä yksinasuvat opiskelijat (Parikka ym. 2022; Diehl ym. 2018; Hysing ym. 2020).

Yksinäisyys vaikuttaa merkittäväällä tavalla opiskelijan fyysisen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä jaksamiseen ja opiskelukykyyn. Yksinäisyys on yhteydessä esimerkiksi heikentyneeseen opiskelumotivaatioon, opinnoissa jaksamiseen, tiedonkäsittelyn haasteisiin, oman asiantuntijuuden kehittymiseen ja kohonneeseen opintojen keskeyttämisriskiin. Yksinäisyys on suurempi riski terveydelle kuin esimerkiksi ylipaino tai tupakointi. (esim. Baarck 2021; Cacioppo ym. 2002; Hawkley & Cacioppo, 2010; Holt-Lunstad ym. 2015; Kraav ym. 2020; Kraav ym. 2021; Bu ym. 2020; Ybarra ym. 2008; Stadtfeld ym. 2019; Lähteenoja 2010; Tinto 1996.)

Yksinäisyyden kokemuksissa ei ole mitään poikkeavaa tai väärää. Ne kuuluvat osaksi ihmisyyttä, siinä missä muunkinlaiset tunteet ja kokemukset. Yksinäisyyden tunne viestii yhteenkuuluvuuteen, merkityksellisyyden kokemukseen ja ihmissuhteisiin liittyvistä tarpeista, jotka eivät nykyisellään tule kohdatuksi yksilön tarvitsemalla tavalla. Jokainen kokee yksinäisyyttä jossakin kohtaa elämää. Samoin kuin kaikkien tarpeiden kohdalla, on yksinäisyydenkin kohdalla tärkeää toimia tavalla, joka auttaa pääsemään lähemmäs tarpeen täyttymistä.

Yksinäisyys ei näy päällepäin, vaan se on opiskelijan oma henkilökohtainen kokemus. Yksinäisyyttä voi kokea esimerkiksi parisuhteessa ja silloinkin, kun elämässä on ihmissuhteita tai porukan keskellä. Yksinolo onkin eri asia kuin yksinäisyys. Kukaan ei valitse itselleen yksinäisyyttä, mutta yksinolo on sellaista, jota ihan jokainen joskus kaipaa ja tarvitsee. Vaikka opiskelija viettäisi paljon aikaa yksin, se ei välttämättä tarkoita yksinäisyyttä. Toisaalta joukon ulospäinsuuntautunein, puheliain tai aktiivisin opiskelija voi ollakin eniten yksinäisyyttä kokeva.

Koska ei voi tietää, kuka opiskelija tai yhteisön jäsen kokee yksinäisyyttä, kannattaa asiaa käsitellä julkisissa tilanteissa mieluummin koko opiskelijaryhmää tai yhteisöä koskevana ilmiönä kuin yksilöidysti. Puhutaan yksinäisyydestä, kerrotaan kuinka yleistä se on ja mihin kaikkeen se voi vaikuttaa. Korostetaan, että yksinäisyys ei kerro epäonnistumisesta, viallisuudesta tai siitä, että olisi vääränlainen. Kannustetaan kohtaamaan toiset ystävällisesti ja huomioiden. Näytetään esimerkkiä ja kysytään toisilta mitä kuuluu, katsotaan silmiin, hymyillään ja tervehditään - pienet teot vaikuttavat moneen.

Opetushenkilöstö voi omalla toiminnallaan pyrkiä järjestämään opiskelijoille vertaisuuden kokemuksia osaksi opiskelupäivien olemassa olevia rakenteita: satunnaiset pienryhmäjaot, hyödynnetään sopivalla tavalla kahdenkeskistä- tai pienryhmätyöskentelyä, sovitaan yhteisistä pelisäännöistä, harjoitellaan sosiaalisia taitoja yhdessä porukalla ja kannustetaan pyytämään vieraampia kanssa-

opiskelijoita mukaan lounaalle, kahville tai tenttien lukupiiriin. Huomioidaan opiskelijoiden moninaiset tarpeet ja elämäntilanteet mahdollisimman hyvin. Varmistetaan yhdenvertaiset osallistumisen mahdollisuudet kaikille opiskelijoille.

Yksinäisyyttä koetaan korkeakouluissa paljon ja asiasta puhumattomuus voi vain pahentaa opiskelijoiden erillisyyden kokemusta. Moni uskoo olevansa ainoa, joka kokee yksinäisyyttä. Sillä, että validoi yksinäisyyden kokemuksen yhdeksi merkittävaksi asiaksi, joka vaikuttaa opiskelukykyyn, voi olla jo iso vaikutus.

Asiaa voi nostaa esiin monin tavoin: tuottamalla oman organisaation verkkosivuille tai sosiaalisen median kanaviin tietoa yksinäisyydestä sekä tukea tarjoavista tahoista, puhumalla aiheesta eri tilaisuuksissa ja tapahtumissa, tarjoamalla mata-

lan kynnyksen tapoja tuoda omaa yksinäisyyden kokemusta esiin. Opiskelijoiden parissa toimiville kannattaa järjestää / pyytää koulutusta yksinäisyyden kohtaamiseen liittyvistä teemoista, jotta mahdollisimman moni opiskelijoiden parissa toimiva osaisi ottaa yksinäisyyttä sopivalla tavalla huomioon omassa toiminnassaan.

Kannusta opiskelijoita hakemaan tukea yksinäisyyden kysymyksiin oman korkeakoulun hyvinvointitoimijoilta, järjestöiltä (esimerkiksi Nyyti ry ja HelsinkiMissio) tai opiskeluterveydenhuollosta. On tärkeää, että yksinäisyyteen haetaan tukea jo varhaisessa vaiheessa, jotta yksinäisyyden kierre ei pääse syvenemään. Korkeakoulu voi olla juuri se paikka, jossa yksinäisyyden kierre ja jatkumo pysäytetään.

Osion 4.8 Yksinäisyys ja yhteisöllisyys on kirjoittanut Nyyti ry:n hankepäällikkö Annina Lindberg (Yksinäisyystyö korkeakouluissa -hanke)

Tarkistuslista yksinäisyyden vähentämiseen ja yhteisöllisyyden edistämiseen:

- Vähennetään yksinäisyyteen liittyvää stigmaa ja häpeää oikealla tiedolla, joka vähentää opiskelijan tuntemaa syyllisyyttä yksinäisyydestään
- Osoitetaan opiskelijalle, että hänestä ollaan kiinnostuneita ja hänestä välitetään. Mitä kuuluu? -kysymyksen esittäminen voi riittää.
- Lisätään myötätuntoa opiskeluyhteisössä vaikuttamalla vallitsevaan asenneilmapiiriin: keskustellaan opiskelijoiden kanssa siitä, miksi ihan jokaisen kannattaa opiskelupäivien aikana kohdata toisia ystävällisesti ja arvostavasti sekä, miksi näillä asioilla on merkitystä ihan jokaisen kannalta.
- Mahdollistetaan vertaisuuden kokemuksia läpileikkaavasti osana opiskelupäivien rakenteita
- Huomioidaan opiskelijoiden yhdenvertainen kohtelu, erilaiset elämäntilanteet, taustat ja tarpeet
- Lisätään tietoa ja puhetta aiheesta monin tavoin esimerkiksi verkkosivujen, sosiaalisen median tai tilaisuuksien ja tapahtumien kautta
- Vahvistetaan korkeakouluyhteisön jäsenten osaamista yksinäisyyden kohtaamisessa osana omaa toimintaa ja kannustetaan muita toimijoita myös lisäämään omia valmiuksiaan tarttua aiheeseen
- Kannustetaan opiskelijoita hakemaan matalalla kynnyksellä tukea yksinäisyyden kysymyksiin korkeakoulujen hyvinvointihenkilöiltä, järjestöiltä (Nyyti ry, HelsinkiMissio) ja opiskeluterveydenhuollosta

4.9. Ruokailu- ja juomatottumukset

Korkeakoulun toiminnassa tyypillisin ruokailutilanne on usein lounasruokailu. On tärkeää, että ruoka on tasaisen laadukasta myös erilaisia erityisruokavalioita noudattaville ja eri kulttuureista tuleville. Allergiat ja rajoitteet tulee olla mahdollista huomioida niin, että mahdollisuus ravitsevaan ja laadukkaaseen ruokailuun säilyy. Kampuksella ruokailu tulisi mahdollistaa myös ilta-aikaan opetukseen osallistuville. Monen opiskelijan kohdalla mikron ja/tai jääkaapin käyttömahdollisuus lisää ruokailun yhdenvertaisuutta.

Ruoka ja juoma ovat läsnä myös monenlaisissa tapahtumissa. Vapaamuotoisessa toiminnassa

tulee usein yhdeksi näkökulmaksi myös alkoholi. Mikäli tapahtumassa on tarjolla tai ostettavissa alkoholijuomia niiden rinnalla on tasavertaisena vaihtoehtona oltava alkoholittomia juomavaihtoehtoja. Esimerkiksi jos tilaisuudessa tarjotaan kuohuviiniä, on alkoholittoman vaihtoehdon syytä olla samankaltainen alkoholiton kuohujuoma. Opiskelijatapahtumista varsinkin approt, sitsit ja vuosijuhlat mielletään usein hyvin alkoholikeskeisiksi. Niiden yhteydessä tulee varmistaa, että tarjolla on tasavertaisia alkoholittomia vaihtoehtoja ja myös kannustaa aktiivisesti osallistumaan täysin tai osin alkoholittomasti. Alkoholittomuuden syytä ei tule olettaa tai kysyä.

Ruokailu- ja juomatottumusten yhdenvertaisuuden tarkistuslista

- Korkeakoulun lounasruokailu on tasaisen laadukasta ja ravitsevaa myös erilaisia erityisruokavalioita noudattaville
- Kampuksella ruokailu on mahdollistettu myös ilta-aikaan opetukseen osallistuville
- Alkoholia tarjottaessa tai sen ollessa ostettavissa niiden rinnalla on tasavertaisena vaihtoehtona alkoholittomia juomavaihtoehtoja
- Tapahtumaviestinnässä kannustetaan osallistumaan täysin tai osin alkoholittomasti
- Järjestetään myös päihteettömiä tapahtumia
- Alkoholittomuuden ilmoittamisesta on tehty helppoa, esimerkiksi antamalla mahdollisuus ostaa tapahtumalippu alkoholittomalla menulla, tai lisäämällä ilmoituslomakkeelle tieto alkoholittomuudesta
- Syitä erityisruokavalioon tai alkoholittomuuteen ei oleteta tai kysytä

4.10. Mielen terveys ja jaksaminen

Yhdenvertaisuus liittyy erottamattomasti mielen terveyteen ja molemmat vaikuttavat suoraan ja epäsuorasti toisiinsa. Yhdenvertaisuuden ja mielen terveyden välillä on monitahoisia vuorovaikutuksia: yhdenvertaisuus yhteiskunnassa ja yhteisöissä on mielen terveyttä suojaava tekijä ja vastaavasti taas epätasa-arvo on mielen terveysongelmien riskitekijä. Mielen terveysongelmat puolestaan voivat lisätä syrjintää ja eriarvoisuutta yhteiskunnassa ja yhteisöissä.

Mielen terveys on myös kiinteä osa terveyttä ja hyvinvoinnin kulmakivi. Hyvä mielen terveys on voimavara, joka auttaa kokemaan elämän mielekkääksi ja nauttimaan elämästä. Se auttaa solmi-
maan ja ylläpitämään ihmissuhteita, toimimaan aktiivisina ja luovina yhteisön jäseninä sekä koke-
maan itsensä hyväksytyksi yhteisöissä. Hyvä mie-
len terveys voidaan nähdä perusoikeutena, johon jokaisella tulisi olla yhtäläinen oikeus.

Tällä hetkellä valitettavan suuri joukko opiske-
lijoista kärsii jaksamisen ongelmista. Korkea-
kouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitut-
kimuksen KOTT (2021) mukaan 56 prosenttia
korkeakouluopiskelijoista kokee psyykkistä kuor-
mittusta ja yli kolmanneksella psyykinen kuor-
mittuneisuus on kliinisesti merkittävää. Lisäksi 13
prosentilla korkeakouluopiskelijoista on viimei-
sen vuoden aikana todettu masennus ja samalla
osuudella myös ahdistuneisuushäiriö. Syömishäi-
riöiden riski on kohonnut lähes joka viidennellä.
Opiskelu-uupumusta edellisen kuukauden aikana
oli kokenut 42 prosenttia. Opiskelijoiden kokemat
mielen terveysvaikeudet ovat vahvasti sukupuol-
ittuneet: naiset raportoivat selkeästi enemmän
vaikeuksia. (KOTT 2021.)

Opiskelijoiden psyykkisen pahoinvoinnin tausta-
tekijät ovat moninaiset: yksilölliset ominaisuudet,
voimavarat ja henkilökohtainen historia, sosiaali-
sen vuorovaikutuksen ympäristö, opiskeluun liit-
tyvät olosuhteet ja yhteiskunnalliset sekä globaa-
lit tekijät, kulttuuri ja ilmapiiri.

Usein puhutaan, että kuka tahansa voi sairastua
mielen terveyshäiriöön. Se on totta siinä mieles-

sä, että mielen terveyshäiriöt ovat niin yleisiä, että
joka toinen sairastuu niihin elämänsä aikana. Tie-
detään kuitenkin, että ihmiset ovat eriarvoisessa
asemassa sen osalta, minkä verran heillä on elä-
mässään riskitekijöitä sekä niiden kasautumista.

Isoa osaa opiskelijoista koskettava riskitekijä on
pienituloisuus ja epävarmuus toimeentulosta.
Tässäkin opiskelijat eroavat toisistaan: monilla on
mahdollisuus kompensoida toimentuloaan teke-
mällä töitä opintojen ohella, mutta kaikilla siihen
eivät voimavarat riitä. Eniten taloudellisia vaikeuk-
sia kokevat opiskelijat, joilla on opintoja haittaava
terveysongelma ja merkittävin opintoja haittaa-
va terveysongelma ovat mielen terveysongelmat.
(Eurostudent VII 2021)

Tiedetään, että erityises-
ti vähemmistöryhmiin kuu-
luville opiskelijoille vaikut-
taisi kasautuvan kaikista
eniten psyykkistä pahoin-
vointia ja vähiten positiivis-
ta mielen terveyttä. (mm.
Opiskelijabarometri 2021).
Vähemmistöstressi, syrjin-
tä, kiusaaminen ja rasismin
kokemus vaikuttavan negatii-
visesti mielen terveyteen.

Yksinäisyyden kokemuksella
tiedetään olevan kaksisuun-
tainen vaikutus mielen terve-
yteen: yhtäältä yksinäisyys
on mielen terveysongelmien
riskitekijä ja toisaalta koetut
mielen terveysongelmat altis-
tavan yksinäisyydelle. Opis-
kelijoiden mielen terveyden
kannalta kokemus opiskelu-
yhteisöön ja ryhmään kuulu-
misesta, vertaissuhteista, sosiaalisesta tuesta ja
luottamuksesta ovat tärkeitä ja näiden vahvista-
misen tulisi olla erityisesti nyt koronan jälkeise-
nä heikentyneen yhteisöllisyyden aikana korkea-
koulujen prioriteettina.

Vaikka mielenterveysongelmiin liittyvä stigma onkin vähentynyt ja avoimuus lisääntynyt, liittyy niihin edelleen tänä päivänä ennakkoluuloja, häpeää sekä ulkopuolisuuden kokemusta. Korkeakoulujen asenneilmapiiri ja sosiaaliset normit vaikuttavat siihen, miten turvallista koetuista mielenterveysaasteista puhuminen on opiskeluyhteisössä; huoliin siitä vaikuttaako haasteista kertominen omaan rooliin yhteisössä, kaikkoavatko opiskelukaverit, johtaako syrjintään ja vaikuttaako ohjauksen saatavuuteen ja laatuun.

Kaikista opiskelijoiden kokemista terveysrajoitteista mielenterveysongelmat ovat yleisimpiä. Kaikista toimintarajoitteista mielenterveysongelmien koetaan aiheuttavan eniten haittaa opiskelulle. (Eurostudent VII 2021.) Mielenterveyshäiriöt vaikuttavat usein toimintakykyyn sekä kognitiivisiin kykyihin niitä alentavasti ja siten oppimisessa sekä muistissa voi esiintyä hankaluuksia. Kognitiiviset vaikeudet helpottavat, kun toipuminen etenee.

Jos opinnot ovat olleet tauolla mielenterveysvaikeuksien takia, on korkeakouluissa huomioitava takaisin paluussa sekä yhteisöön ja ryhmiin liittymisen tukeminen että yksilölliset erityisjärjestelyt opiskelun tukemiseksi. Korkeakouluissa on hyvä miettiä, mitä esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittavat mielenterveysongelmia kohtaaville opiskelijoille.

Olemassa olevat riittävät ja tarkoituksenmukaiset mielenterveyttä tukevat palvelut ovat keskeinen mielenterveyden edistämisen toimi. Tällä hetkellä opiskelijoiden luottamus siihen, että tukea ja apua saa silloin, kun sitä tarvitsee, on melko heikko. 78 prosenttia mielenterveysongelmia omaavista opiskelijoista kokee, että yhteiskunta ja oppilaitos eivät ole auttaneet selviämään rajoitteista (Eurostudent VII 2021) ja 65 prosenttia opiskelijoista arvioi saaneensa mielenterveyden palveluita tarpeisiinsa nähden liian vähän (KOTT 2021).

Osion 4.10 Mielenterveys ja jaksaminen ovat kirjoittaneet Nyyti ry:n Tommi Yläkangas ja Minna Savolainen

Mielenterveyden edistämisen ja tukemisen tarkastuslista:

- Korkeakoulut edistävät jokaisen opiskelijan oikeutta hyvään mielenterveyteen:
  - Tarjoamalla opetusta mielenterveystaitoihin
  - Vahvistamalla yhteisöllisyyttä ja ryhmiin liittymistä sekä vertais-suhteiden muodostamista
  - Luomalla toimintamallit syrjinnän, häirinnän ja kiusaamisen estämiseksi
  - Tunnistamalla vähemmistöstressin vaikutukset mielenterveyteen ja tukemalla vähemmistöryhmien osallisuutta opiskeluyhteisössä
  - Varmistamalla saavutettava ja riittävä tuki opiskeluun sekä psykososiaalinen tuki
  - Lisäämällä avointa keskustelua mielenterveydestä
- Korkeakoulut tukevat mielenterveysongelmista kärsiviä opiskelijoita:
  - Varmistamalla riittävä tuki ja ohjaus opiskeluun
  - Laatumalla opiskelijan kanssa yksilöllisen opintosuunnitelman ja sopimalla sen seurannasta
  - Tiedottamalla selkeästi käytettävissä olevista tukipalveluista
  - Varmistamalla tarvittavat erityisjärjestelyt opiskeluun ja vaihtoehtoiset suoritustavat
  - Lisäämällä henkilöstön mielenterveysosaamista

4.11. Kieli ja viestintä

Korkeakoulun toiminnassa tulee huomioida kielellinen yhdenvertaisuus. Rinnakkaisten, eri kielillä toteutettavien opintojaksojen on tärkeää olla keskenään yhtä laadukkaita ja käytännöiltään yhtenäisiä. Esimerkiksi materiaalien tulee olla yhtä laajoja molemmissa toteutuksissa. Opettajien kielitaidon tulee olla riittävää ja opetuksen tapahtuva aidosti opetuskielellä. Yhdenvertaisuushaasteita on tällä hetkellä erityisesti osaamistavoitteiltaan samanlaisissa opintojaksoissa, joissa suomen- ja englanninkieliset toteutukset sisältävät keskenään merkittäviä eroja aiheuttaen sen, että osaamistavoitteet eivät täyty samalla tavalla.

Myös viestinnän tulee olla tasaveroista korkeakoulun kielten välillä. Korkeakoulun verkkoympäristöistä tulee saada kaikki olennainen tieto riippumatta käytettävästä kielestä, infoviestien tulee olla kokonaisuudessaan saatavilla kaikilla korkeakoulun kielillä ja myös opiskelijajärjestöjen viestinnän on syytä olla monikielistä.

Viestinnän lisäksi myös toimintaan tulee käytännössä olla mahdollista osallistua, vaikka korkeakoulun pääkieltä ei osaisikaan. Käytännön toteutus tämän osalta vaatii usein panostuksia ja tasapainottelua, jotta aidosti monikielinen toiminta onnistuu, eikä toimintaa esimerkiksi tehdä kokonaan englanniksi, jolloin osa osallistujista voi jäädä ulkopuolelle riittämättömän englannin taidon vuoksi. Joissain tilanteissa rinnakkaiset, erikieliset tilaisuudet, esimerkiksi tutorkoulutukset, ovat luonteva vaihtoehto.

Korkeakoulun palveluissa on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, että erilaisia tukipalveluita on yhdenvertaisesti saatavilla opiskelijan kielitaidosta riippumatta.

Kielellistä yhdenvertaisuutta lisäävät myös esimerkiksi pistekirjoituksella olevat opasteet ja kuvaviestinnässä käytettävät kuvatulkaukset (ns. alt-tekstit). Viestinnässä ja erilaisia materiaaleja laadittaessa tulee varmistaa, että ne ovat saavutettavia myös esimerkiksi ruudunlukuohjelmalla ja käytetyissä kuvissa oleva tieto on saatavilla myös tekstimuodossa, myös silloin kun kuva on käytös-

sä kuvituskuvana. Värisävyjen ja värien kontrastien on oltava saavutettavia. Saavutettavuutta lisää myös videoiden tekstittäminen ja äänituoannon litterointi kirjoitetuksi tekstiksi.

Riippumatta käytetystä kielestä on tärkeää kiinnittää huomiota myös käytetyn kielen laatuun. Kaikessa viestinnässä tulee tähdätä mahdollisimman selkeään ja ymmärrettävään kieleen, avata yleiskielessä harvinaisempia käsitteitä ja pidemmissä teksteissä erityisesti kiinnittää huomiota otsikointiin ja väliotsikointiin.

Eri kieliversioiden laatua voi ylläpitää ja parantaa esimerkiksi kehittämällä sanastoa usein tarvittavista sanoista ja niiden vakiintuneista käännöksistä ja pitämällä aiempaa viestintää helposti uudelleenkäytettävissä. Kielellisessä yhdenvertaisuudessa on eri kielten sekä kielellisen saavutettavuuden ja laadun lisäksi huomioitava myös yhdenvertaisuus laajemmin: monimuotoisuuden ja yhdenvertaisuuden tulee näkyä käytetyssä kielessä ja esimerkiksi opetuksessa käytetyissä esimerkeissä.

Kielellisen yhdenvertaisuuden tarkistuslista

- Opetuksen laatu ei riipu opetuskielestä
- Korkeakoulun viestintä tapahtuu korkeakoulun kaikilla kielillä. Varmistetaan myös koulutusmateriaalien ja tärkeiden tiedotteiden saatavuus eri kielillä.
- Korkeakoulun palvelut ovat saatavilla korkeakoulun kaikilla kielillä
- Opiskelija-/ylioppilaskunnan viestintä ja toiminta on monikielistä
- Kuvaviestinnän yhteydessä käytetään alt-tekstejä
- Kaikki kieliversiot ovat laadukasta, selkeää ja ymmärrettävää yleiskieltä
- Käytetyt värisävyt ja värien kontrastit ovat saavutettavia
- Korkeakouluyhteisön jäsenten moninaisuus näkyy viestinnässä (esimerkiksi kuvastossa)
- Videot tekstitetään
- Äänituotannoista tuotetaan litteraatit
- Informaatiota ja opasteita on tuotettu pistekirjoituksella
- Monimuotoisuus ja yhdenvertaisuus näkyy käytetyssä kielessä ja opetuksessa käytetyissä esimerkeissä

4.12. (Erityis)herkkyydet

Myös erityisherkkyyksiä ilmenee korkeakouluyhteisöissä. Erityisherkkyyksillä viitataan yleensä aistiyliherkkyyksiin tai hermostolliseen yliherkkyyteen.

Aistiyliherkkyys voi kattaa yhden tai useamman aistin herkistymisen. Yliherkkyyksiä ilmenee kaikenikäisillä. Osalla aistiyliherkistä aistimukset ovat vahvistuneet, esimerkiksi niin, että kuulee korkeammalta taajuudelta tulevia ääniä kuin keskivertoihminen. Toisilla aistiyliherkkyys johtuu turtumismekanismien puutteesta, eli siitä, että henkilön hermosto ei lakkaa viestimästä pitkäkestoisesta aistiärsykkeestä.

Hermoston ylivilittynisyys tai herkkyys voi olla sisäistä tai ulkoista herkkyyttä. Ulkoinen yliherkkyys viittaa tilaan, jossa keho reagoi lähes kaikkiin aistimuksiin voimakkaammin ja prosessoi niitä syvemmin hermoston ylivilittynisyyden vuoksi. Sisäinen herkkyys taas kertoo esimerkiksi voimakkaammista tunnereaktioista tai tunnereaktioiden vahvasta fyysisyydestä.

Aistikuormitusta lisäävät esimerkiksi kirkkaat tai välkkyvät valot, kovat tai jatkuvat äänet, lämpötilojen ääripäät (kuuma tai kylmä), tai voimakkaat hajusteet. Osalla aistiyliherkistä voi olla haasteita myös erilaisten ihotuntemusten, kuten kosketuksen, kankaiden ja materiaalien tai esimerkiksi ruuan tekstuuriin kanssa. Tällainen kuormitus koskettaa jossain määrin kaikkia ihmisiä, mutta erityisherkkyyksistä kärsivälle vaikutukset ovat usein raskaampia kuin muille.

Erityisherkkyyksille yhteistä on se, että ne lisäävät aivojen kuormitusta ja samalla henkilön väsymystä. Aisti- ja hermostokuormitus voivat aiheuttaa esimerkiksi ärtymystä, väsymystä ja vaikeutta keskittyä. Tämä vaikuttaa henkilön työ- ja opiskelukykyyn. Siksi korkeakouluyhteisöissä tulee tarkastella mahdollisuuksia vähentää aistiylikuormaa ja tarjota erityisherkkyyksistä kärsiville heidän tarvitsemaansa tukea. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi rauhallisen työtilan tarjoamista.

Erityisherkkyyksien tarkistuslista:

- Aistiylikuorman tarkastelu fyysisten tilojen osalta: valot, äänieristys, lämpötila, mahdollisuus yksityisyyteen ja rauhaan
- Kerätään (anonyymisti) opiskelijoiden ja henkilökunnan kokemuksia ja toiveita aistiyliherkkyyksien huomioimisesta esimerkiksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivittämisen yhteydessä
- Ohjeistetaan yhteisön jäseniä välttämättä voimakkaiden hajusteiden käyttöä
- Tarjotaan tiloja hiljaisuudelle ja rauhoittumiselle
- Pidetään riittävästi taukoja opetuksessa sekä mahdollistetaan riittävät tauot myös henkilökunnalle

5. Työkalut ja menetelmät

5.1. Yhdenvertaisuussuunnitelma ja -seuranta

Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa kaikki oppilaitokset tekemään yhdenvertaisuussuunnitelman. Suunnitelma voi olla omanaan, osana tasa-arvosuunnitelmaa tai sisältyä johonkin muuhun ohjelmaan. Viranomaiset suosittelevat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman yhdistämistä. Yhdenvertaisuussuunnitelma on kätevä työkalu, joka tukee ja varmistaa järjestelmällisen työn tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Yhdenvertaisuussuunnitelman tulee olla aina korkeakoulu- tai kampuskohtainen, koska yhteisön ja sen jäsenten tarpeet yhdenvertaisuustyölle vaihtelevat. Suunnitelman teossa kannattaa hyödyntää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmää yhden tai kahden henkilön projektin sijaan. Jollei korkeakoulusta löydy yhdenvertaisuusasiantuntijaa, on hyvä käyttää apuna ulkopuolista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntijaa, joita on jo hyvin tarjolla.

Korkeakouluyhteisön yhdenvertaisuussuunnitelman tulee olla koko yhteisön huomioiva, yhdenvertaisuustyötä ohjaava ja tukeva dokumentti, joka rakennetaan yhteistyöllä korkeakoulun, opiskelija- tai ylioppilaskunnan ja muiden yhteisön jäsenten kesken. Yhdenvertaisuussuunnitelman laadintaan osallistaminen parantaa sen käytävyyttä ja hyödyntämistä arjessa. Osallistuminen myös edesauttaa yhdenvertaisuusteemojen ymmärtämistä ja vahvistaa näkemystä yhdenvertaisuussuunnitelusta yhteisenä asiana. Näin ollen koko yhteisön osallistaminen suunnitelman tekemiseen on tärkeää. Yhteisön jäseniä voi osallistaa suunnitelman tekoon esimerkiksi erilaisten työryhmien, kyselyiden ja haastatteluiden avulla.

Yhdenvertaisuussuunnitelman on tärkeä perustua organisaation keräämään tietoon, jotta se vastaa aidosti organisaatiossa havaittuihin tarpeisiin yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Suunnitelman laatiminen käynnistyy arvioinnilla, jossa organisaation toimintaa ja toimintaympäristöä tarkastellaan yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Yhdenvertaisuussuunnitelmassa edellytetäänkin nykytilan kartoitusta. Nykytilan kartoituksen tavoitteena on selvittää, miten yhteisön jäsenet kokevat yhdenvertaisuuden toteutuvan.

Lähtötilanteen arvioinnissa voidaan hyödyntää organisaation valmiiksi käytettävissä olevaa tietoa. Tämän lisäksi on oleellista kerätä uutta ja ajantasaista tietoa jo olemassa olevan tiedon tueksi. Tiedonkeruuta voi toteuttaa esimerkiksi seuraavin keinoin:

- kyselyt
- teemahaastattelut
- arviointikokoukset ja -työpajat
- kuulemiset ja keskustelutilaisuudet
- esteettömyyskartoitukset (ohjeita esimerkiksi Invalidiliitolla ja Näkövammaisten keskusliitolla)
- oppimateriaalien ja tiedottamisen saavutettavuutta koskevat kartoitukset
- palautesähköpostit
- opiskelijavalinnan yhdenvertaisuuskartoitukset
- opetuksen laadunarviointimenettelyt
- itsearviointityökalut
- ilmapiirimittaritsekä
- henkilöstöä ja opiskelijoita koskevat tilastot (monimuotoisuusnäkökulma)

Kyselymuotoisen kartoituksen voi toteuttaa esimerkiksi osana hyvinvointi- ja työhyvinvointikyselyitä. Kuulemisia ja keskustelutilaisuuksia kannattaa toteuttaa erityisesti niiden ryhmien kohdalla, jotka todistettavasti ovat syrjinnän vaarassa. Yksi hyvä keino on myös järjestää lausuntokierroksia tai keskusteluja eri ryhmiä edustavien järjestöjen kanssa (esim. MTKK = maahanmuuttajien työ-, koulutus ja kulttuuriyhdistys). Lisäksi on tärkeää käydä myös keskusteluja ja hyödyntää muuta korkeakoulukohtaista tutkimustietoa. Nykytilan kartoitukseen liittyvissä kysymyksissä on tärkeää huomioida mm. seuraavat osa-alueet:

- Opiskelijoiden ja henkilöstön moninaisuus (ks. tarkistuslistat tämän yhdenvertaisuusmallin aiemmasta osiosta)
- Syrjintää kokeneiden kokemukset ja näkemykset
- Sosiaalinen, taloudellinen ja maantieteellinen ulottuvuus
- Fyysiset tilat (ks. tarkistuslista tämän yhdenvertaisuusmallin aiemmasta osiosta)
- Etninen tausta, ikä, sukupuoli (etenkin sukupuolittuneilla aloilla), vähemmistöt, vammat ja muut rajoitteet
- Olemassa olevat toimintatavat, kun kohdataan epäkohtia
- Asenteet ja ilmapiiri
- Erilaiset tapahtumat (järjestäjinä opiskelija-/ylioppilaskunta, opiskelija-yhdistykset, tutorit, korkeakoulu, hankkeet, opiskelijaryhmät)
- Opiskelutilanteet: tasapuolisesti kuulluksi tuleminen, ilmapiiri, yhdenvertaisuuden epäkohtiin puuttuminen, arvostelu, erilaisten oppijoiden huomiointi
- Ohjaustilanteet: erilaisten oppijoiden huomiointi pedagogisesti, koulustaustojen huomiointi, asenne jaksamis- / mielenterveysongelmista kärsiviä kohtaan
- Opiskelijan koko polku opiskelijavalinnoista harjoitteluihin ja valmistumiseen (yhdenvertaisuutta arvioitava aina valintakokeesta valmistumiseen kaikissa vaiheissa)
- Kampusten ja alojen yhdenvertainen huomiointi

Nykytilan kartoittamisen data kannattaa säilyttää ja tehdä sillä pidemmän ajan seurantaa tehtyjen toimenpiteiden arvioimiseksi. Seurantaa ajatellen kyselyitä kannattaa toteuttaa säännöllisesti ja pääpiirteittäin samalla rungolla. Suunnitelmaan kirjataan arvio yhdenvertaisuuden toteutumisen sekä tarvittavista ja suunnitelluista toimenpiteistä sen edistämiseksi. Yhdenvertaisuuskartoitusten pohjalta on hyvä laatia mahdollisimman konkreettiset mittarit, joilla yhdenvertaisuuden toteutumista ja kehittämistä voidaan seurata. Mittarit kannattaa määritellä tunnistettujen haasteiden sekä haasteiden pohjalta muodostettujen tavoitteiden perusteella. Tavoitteet kannattaa kirjata yhdenvertaisuussuunnitelmaan, koska konkreettisuus helpottaa suunnitelman seurantaa ja sen vaikuttavuuden arviointia. Yhdenvertaisuusmittareiden olisi hyvä mitata yhteisön kokemuksia esimerkiksi psykologisesta turvallisuudesta, osallistavasta johtajuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja yhtäläisistä mahdollisuuksista, häirinnästä ja syrjinnästä, rekrytoinnista, eri yhdenvertaisuuteen vaikuttavien tekijöiden huomioimisesta sekä organisaation sitoutumisesta monimuotoisuuden, tasa-arvon ja osallisuuden arvoihin.

Koska yhdenvertaisuus on laaja kokonaisuus, on kaiken kattaminen yhtäaikaaisesti haastavaa. Mittattavuutta voi helpottaa luomalla yhdenvertaisuussuunnitelmaan esimerkiksi vuosikohtaiset painotukset. Painotus voi olla esimerkiksi tietty syrjintäperuste. Tällöin suunnitelmaan on helpompi kirjata konkreettisia toimenpiteitä, ja yhden osa-alueen kehitystä on helpompi mitata.

Yhdenvertaisuussuunnitelmalle on hyvä nimetä yksi tai kaksi vastuuhenkilöä, jotka vastaavat suunnitelman valmistelun ohella muiden henkilöiden osallistamisesta prosessiin. Suunnitelmatyöryhmän on hyvä

olla moninainen: eri ikäisiä, yhteisön eri rooleissa toimivia, eri sukupuolia ja vähemmistöjä. Työryhmään voi pyytää myös yhteisön ulkopuolisia tahoja, esimerkiksi vähemmistöryhmiä edustavia kansalaisjärjestöjä. Yhdenvertaisuussuunnitelmasta on oleellista viestiä koko korkeakoulu yhteisölle, jotta jokainen yhteisön jäsen tietää suunnitelman olemassaolosta ja pääsee tarkastelemaan sitä. Tavoitteena tulee olla, että suunnitelma on jollain tasolla tuttu koko yhteisölle. Viestinnässä tulee painottaa yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoitusta, konkretiaa sekä yhdenvertaisuussuunniteluun osallistumisen mahdollisuuksia.

Yhdenvertaisuudesta viestimistä on myös moni muukin asia kuin yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja häirintäyhdyshenkilötoiminnasta kertominen. Tärkeää viestintää on esimerkiksi yhdenvertaisuuskyselyiden tuloksista ja niissä havaituista ongelmista tiedottaminen: mikään yhteisö ei ole täydellinen, mutta ongelmien tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeä ensiaskel ratkaisuja kohti. Yhdenvertaisuutta voi edistää myös viestimällä näkyvästi kampanjoilla ja eri kanavissa yhdenvertaisuudesta: miksi se on tärkeää, miten jokainen yhteisön jäsen voi sitä edistää ja mikä sen nykytilanne on korkeakoulussa tai yhteiskunnassa laajemmin. Tärkeää viestintää on myös esteettömyys- ja saavutettavuustietojen helppo saatavuus: jos kampanjoita esteettömyystiedot ovat helposti saatavissa on todennäköisempää, että kampanjoilla toimintaa järjestävät viestivät siitä myös osana omaa viestintäänsä.

Hyvästä yhdenvertaisuussuunnitelmasta on vielä matkaa yhdenvertaiseen korkeakoulu yhteisöön. Jos yhdenvertaisuussuunnitelma on kirjoitettu kovin yleisellä tasolla, voi olla tarpeen laatia erillinen toimintasuunnitelma. Suunnitelman toteutuksen seuranta ja sen vaikuttavuuden arviointi on tärkeää. Arviointi on osa suunnitelman käytännön toteuttamista, sillä sen kautta tietoisuus yhdenvertaisuudesta ja sen kehittämistarpeesta leviää. Seuranta ja arviointia voidaan tehdä esimerkiksi kolmella eri tasolla: 1) suunnitelman

arviointi, 2) suunnitelmaan kirjattujen toimien toteutuksen arviointi sekä 3) yhdenvertaisuussuunnittelun vaikuttavuuden arviointi. Toimenpiteiden toteutumisen seuranta helpottaa se, että suunnitelmaan on kirjattu konkreettisesti niiden tavoitteet, vastuut ja aikataulut. Jos toteuttamiseen on nimetty erillinen työryhmä, sen tulisi raportoida toteutuneesta toiminnasta yhdenvertaisuussuunnitelmassa sovitulle taholle. Suunnittelun vaikuttavuutta voidaan arvioida muun muassa tekemällä selvityksiä yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvistä kysymyksistä. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa ainejärjestöt ovat laatineet selvityksiä ja raportteja, joita on pystytty hyödyntämään yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämisessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön laatiman korkeakoulutuksen ja korkeakoulun saavutettavuussuunnitelman (2021) myötä korkeakoulut laativat vuoden 2022 loppuun mennessä kansallisia korkeakoulutuksen saavutettavuuslinjauksia ja -tavoitteita hyödyntäen omat saavutettavuussuunnitelmansa. Nämä suunnitelmat kytkeytyvät olennaisesti yhdenvertaisuustyöhön, ja suunnitelmilla tulisikin edistää moninaisuutta henkilöstön rekrytoinnissa sekä vahvistaa opiskelijoiden, ja erityisesti korkeakoulutuksessa aliedustettuihin ja vähemmistöryhmiin kuuluvien opiskelijoiden pääsyä korkeakoulutukseen sekä heidän opinnoissa edistymistään ja työllistymistään.

5.2. Opiskelijajärjestötoiminta

Opiskelijajärjestötoiminnalla on merkittävä rooli korkeakoulun sisäisessä kirittämisessä, yhteisöllisyydessä ja esimerkin näyttämällä. Opiskelijajärjestöillä on usein mahdollisuus saada oppia muiden korkeakoulujen toimijoilta ja siten tuoda uusia hyviä käytänteitä omaan korkeakouluun. Opiskelijajärjestöjen oman toiminnan ja tavoitteiden kunnianhimoisuudella on myös tärkeä merkitys koko korkeakoulun yhdenvertaisuustyön kunnianhimoisuudelle. Opiskelijajärjestöjen tekemä kouluttamistyö on myös tärkeä osa yhdenvertaisuuden edistämistä.

Sen lisäksi, että on tärkeää varmistaa, että opiskelijoiden moninaisuus huomioidaan järjestöjen viestinnässä ja toiminnassa, opiskelijajärjestöt voivat myös rakentaa kulttuuria, jossa ketään ei kohdella asiattomasti, pilkata tai painosteta. Esimerkiksi erilaisia rastikierroksia järjestettäessä on tärkeää varmistaa, että kaikilla rasteilla on luonteva mahdollisuus jättää osallistumatta ja että tehtävät ovat jo lähtökohtaisesti sellaisia, ettei niissä nöyrytetä tai muuten aseteta osallistujia naurunalaiseksi. Tämä vaatii järjestelmällistä viestintää ja kouluttamista paitsi rasteja järjestäville myös osallistujille.

Opiskelijajärjestöt järjestävät yleensä paljon tapahtumia. Toiminnan monipuolisuutta arvioidessa voi miettiä esimerkiksi vaikkapa seuraavaa: ovatko kaikki tapahtumat baarissa järjestettäviä bilei-

tä, vai onko tarjolla myös pienemmissä ryhmissä järjestettävää toimintaa? Kuinka paljon on tarjolla päihteettömiä tapahtumia, ja toisaalta kuinka helpoksi päihteettömyys on tehty tapahtumissa, joissa osa käyttää päihteitä? Sanoitetaanko aktiivisesti sitä, keille tapahtuma on suunnattu ja että siihen on helppoa osallistua vaikkapa vain hetken ajaksi? Tai onko tapahtuma sellainen jonne opiskelijan lapsikin voi tulla osallistumaan?

On tärkeää korostaa kaikessa viestinnässä toiminnan olevan avointa kaikille riippumatta taustasta. Vastuuhenkilöille on tärkeää painottaa kaikkien, erityisesti uusien toimijoiden kohtaamisen merkitystä, jotta toiminta ei ole myöskään sisänpäinlämpiävää.

Opiskelijajärjestöjen toiminnan erityispiirre muuhun korkeakoulun toimintaan verrattuna ovat erilaiset luottamustehtävät, kuten hallitukset ja edustajistot.

Eri luottamustoimiin valittujen keskinäisen yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää panostaa huolelliseen perehdyttämiseen ja läpi toimikauden jatkuvaan selkeäkielisyteen. Kokousten ja palaverien kohdalla erityinen merkitys on myös sillä, että kokousta vetävät henkilöt ovat valmistautuneet huolellisesti.

Tällöin he tietävät koko ajan mitä eri asiakohdissa on tarkoitus tapahtua, jolloin he pystyvät myös viestimään siitä selkeästi osallistujille. Samalla on tärkeää pystyä avaamaan esimerkiksi toimintaan liittyvää sanastoa jatkuvasti, jotta ymmärretyksi tuleminen ei jää sen varaan, että osallistujat uskaltavat kysyä epäselvistä asioista.

Luottamustoimijoille on tärkeä myös viestiä selkeästi ennakoon siitä mitä heiltä odotetaan ja mitä esimerkiksi seuraavassa kokouksessa tapahtuu, jotta heillä on mahdollisuus valmistautua ennakoon yhdenvertaisesti.

5.3. Tu(u)tortoiminta

Tu(u)tortoiminnalla on merkittävä rooli korkea-koulun yhdenvertaisuuden rakentumisessa. Toiminnassa on tärkeä huomioida sekä valintaprosessin ja koulutusten yhdenvertaisuus hakijoiden/koulutettavien näkökulmasta että yhdenvertaisuudesta kouluttaminen.

Valintaprosessin kohdalla on tärkeä varmistaa, että valintakriteerit ovat selkeitä ja yhtenäisiä eri tutkinnoissa/aloilla/kampuksilla ja että kriteerit ovat yhdenvertaisia erilaisille hakijoille eivätkä niissä painotu tehtävän kannalta epäolennaiset tekijät.

Koulutusten kohdalla tulee varmistaa, että niihin on kaikkien koulutettavien helppo osallistua. Lisäksi yhdenvertaisuutta lisää se, että materiaalit ovat käytössä myös jälkikäteen, ja poissaoloja varten on selkeät ja sujuvat korvauskäytännöt. Mikäli kaikkia ei kouluteta samassa koulutuksessa, koulutusten on myös tärkeää olla yhtä laadukkaita riippumatta koulutuksesta. Kouluttajien on tärkeää olla asiansa osaavia ja huolellisesti val-

mistautuneita. Eri vuosina koulutettavien keskinäisen yhdenvertaisuuden vuoksi on myös tärkeää varmistaa jatkuvuus, jotta esimerkiksi koulutusten laatu ei vaihtelee suuresti vuosien välillä.

Koulutusten sisällöissä on tärkeää, että koulutus ohjaa toimimaan tehtävässään yhdenvertaisuutta edistäen. Koulutuksissa on mahdollisuus tarjota tietoa yhdenvertaisuudesta, malleja siitä miten ryhmyttämistä toteutetaan moninainen opiskelijajoukko huomioiden, keinoja toimia esimerkiksi häirintätilanteissa sekä koulutettavien vastuusta näihin toimiin liittyen.

5.4. Häirintäyhdyshenkilötoiminta

Miksi sitä tarvitaan

Häirintäyhdyshenkilöiden olemassaolo madaltaa kynnystä ilmoittaa häirinnästä ja muusta epäasiallisesta toiminnasta, tarjoaa väylän tukea häirintää kohdanneita ja samalla viestii yhteisön häirinnän vastaisista arvoista. Se myös edistää olennaisesti yhdenvertaisuutta ja turvallisempaa tilaa.

Mitä häirintäyhdyshenkilötoiminnassa on syytä huomioida?

Häirintäyhdyshenkilötoiminnalla on tärkeää olla selkeät rakenteet, jotta häirintäyhdyshenkilöiden on helppo toimia onnistuneesti tehtävässään. Selkeästi määritellyt vastuut ja tehtävät tukevat häirintätilanteiden ratkaisemista, mutta varmistavat myös häirintäyhdyshenkilön oikeusturvan.

Häirintäyhdyshenkilötoiminnan voi tyypillisesti jakaa kahteen osaan: jatkuvaluonteinen häirintäyhdyshenkilötoiminta ja tapahtumakohtainen häirintäyhdyshenkilötoiminta.

Toimintaa käynnistettäessä ja kehitettäessä kannattaa kiinnittää huomiota esimerkiksi seuraaviin asioihin ja kirjata toimintatavat ylös.

Häirintäyhdyshenkilöiden valinta ja vaihtuminen

Miten, milloin ja mikä taho valitsee häirintäyhdyshenkilöt?

Luonteva tapa riippuu korkeakoulusta/opiskelijajärjestöstä. Tapa voi olla eri jatkuvasti toimivilla ja tapahtumakohtaisilla häirintäyhdyshenkilöillä

Mitä edellytyksiä tehtävässä toimimiseen on, liittyykö tehtävä johonkin tiettyyn työtehtävään tai luottamustoimeen vai voiko kuka tahansa hakeutua tehtävään?

Usein häirintäyhdyshenkilöt valitaan esimerkiksi opiskelijajärjestön hallituksen ja työntekijöiden keskuudesta, mutta hyviä häirintäyhdyshenkilöitä voivat olla muutkin. Tärkeintä on, että tehtävässä toimivat ovat saaneet koulutusta.

Montako häirintäyhdyshenkilöä valitaan?

Kaksi on tyypillinen määrä, mutta sopiva määrä voi olla suurempi riippuen esim. korkeakoulun/tapahtuman koosta ja yhteydenottojen määrästä.

Häirintäyhdyshenkilöiden moninaisuus ja mahdollisuus keskittyä tehtävään

Henkilöitä valittaessa on tärkeä kiinnittää huomiota moninaisuuteen ja toisaalta jatkuvuuteen. Käytännön syistä voi olla luontevaa että henkilöt vaihtuvat vuosittain esim. järjestön hallituksen vaihtuessa ja tapahtumien välillä, mutta tällöin tulee kiinnittää erityistä huomiota perehdyttämiseen ja kouluttamiseen.

Moninaisuuden näkökulmasta tärkeitä mietittäviä näkökulmia ovat muun muassa henkilöiden sukupuolet ja muut roolit yhteisössä. Ideaalisti häirintäyhdyshenkilöt eivät kaikki vaihdu samalla kertaa ja he ovat mahdollisimman moninainen ryhmä. Tämä parantaa toiminnan jatkuvuutta ja madaltaa erilaisten yhteydenottajien kynnystä olla yhteydessä, sillä eri ihmisille esimerkiksi häirintäyhdyshenkilön sukupuoli voi olla merkittävä tekijä yhteydenottoa mietittäessä.

Häirintäyhdyshenkilöiksi ei ole järkevää valita henkilöitä, joilla on toiminnassa tai tapahtumassa muita merkittäviä johtotehtäviä tai vastuita. Tapahtumakohtaisten häirintäyhdyshenkilöiden on myös tärkeää olla paikalla itse tapahtumassa.

Häirintäyhdyshenkilöiden osaamisesta ja jaksamisesta huolehtiminen

Häirintäyhdyshenkilöiden kouluttaminen

Häirintäyhdyshenkilöt tulee kouluttaa. Koulutuksia järjestävät monenlaiset tahot, mutta yleistä standardia ei ole olemassa. Koulutuksissa on tärkeää käydä läpi ainakin häirintäyhdyshenkilön rooli, yhteyttä ottaneen kohtaaminen, erilaiset toimintavaihtoehdot ja osana koulutusta tai sen lisäksi oman organisaation tarkemmat käytännöt. Erityisen tärkeää on tunnistaa vaihtolovelvollisuuden merkitys ja käytännöt. Myös pidempään tehtävässä toimivien tulee voida säännöllisesti keskustella häirintäyhdyshenkilötoiminnasta ja kerrata perusperiaatteita. Yhteisö voi esimerkiksi perustaa häirintäyhdyshenkilöpoolin, johon voivat ilmoittautua henkilöt, jotka ovat halukkaita ja motivoituneita toimimaan häirintäyhdyshenkilöinä. Näin mahdollistetaan rakenne, jossa häirintäyhdyshenkilöt voivat muun muassa sparrata ja tukea toisiaan myös keskenään, esimerkiksi hyviä käytäntöjä keskenään jakaen, eli siten omaa ja kollektiivista osaamista vahvistaen.

Häirintäyhdyshenkilöiden jaksaminen

Häirintäyhdyshenkilötoiminta voi olla kuormittavaa ja häirintätilanteet voivat jäädä painamaan mieltä. Siksi on tärkeää, että organisaatiossa on mietitty selkeät reitit keskusteluavun hakemiseen ja johtavien henkilöiden on muistutettava niiden hyödyntämisestä säännöllisesti. Osa tapauksista on myös sellaisia, että yhteyttä ottanut tarvitsee

sellaista tukea tai apua, joka ei kuulu häirintäyhdyshenkilötoiminnan piiriin, jolloin tulee varmistaa, että häirintäyhdyshenkilöt tietävät korkeakoulun sisällä ja korkeakoulun alueella oikeat palvelut, joiden piiriin ohjata yhteyttä ottanut.

Häirintäyhdyshenkilöiden jaksamisen vuoksi on myös tärkeää tarkkailla heidän kuormittumistaan ja varmistaa, että kenenkään ei tarvitse toimia tehtävässä, jos on ylikuormittunut. Vaikka jatkuva häirintäyhdyshenkilö olisi osallistumassa tapahtumaan ja sen järjestelyihin, hänen ei automaattisesti tarvitse olla myös tapahtumakohtainen häirintäyhdyshenkilö. Tehtävän on oltava myös riittävällä tarkkuudella rajattu. Esimerkiksi tapahtumissa on hyvä sopia, että esimerkiksi tietyn kellonajan jälkeen jatkoilla yhteydenottoja ei enää tarvitse seurata vaan ne käsitellään tai ohjataan eteenpäin seuraavana päivänä.

Yhteyden ottaminen häirintäyhdyshenkilöihin

On tärkeää miettiä, missä kaikissa kanavissa häirintäyhdyshenkilöihin voi olla yhteydessä. Kaikkia mahdollisia kanavia on vaikea sitoutua seuraamaan esimerkiksi tapahtuman aikana, joten on hyvä valita muutama selkeä kanava. Yhteydenotokanavien moninaisuus ja saavutettavuus edistää yhteyden ottamisen helppoutta ja siten houkuttelevuutta osallistujanäkökulmasta.

Yhtenä yhteydenottotapana olisi hyvä olla täytetty lomake, joka mahdollistaa myös anonyymien huomioiden jättämisen. Anonyymiuden nähdään usein laskevan kynnystä ottaa yhteyttä arkaluonteisista asioista. Anonyymiys voi tarkoittaa sitä, että tilannetta on vaikeampi ratkoa, mutta järjestäjille voi silti olla hyödyllistä kuulla näistä tilanteista, jotta vastaavia tilanteita voi ennaltaehkäistä. Toisaalta lomakkeella voi myös kertoa esimerkiksi yleisön edessä esitetyn kommentin häirintään, jolloin tapahtunut on mahdollista myös varmentaa ja esimerkiksi ottaa puheeksi kommentin esittäjän kanssa.

Viestiminen

Luonteva rytmi viestiä jatkuvasti toimivista häirintäyhdyshenkilöistä voi olla esimerkiksi aina lukukauden alussa ja muutaman kerran lukukauden aikana. Myös henkilöiden vaihtuessa on tärkeä päivittää esimerkiksi nettisivuille oikeat nimet ja yhteystiedot ja samalla viestiä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa vaihdoksesta. Häirintäyhdyshenkilöistä viestittäessä on hyvä samalla kertoa siitä, miksi häirintäyhdyshenkilöt ovat olemassa ja muuten kertoa toiminnan peruseriaatteista. Tärkeää on myös viestiä toiminnasta korkeakoulussa olennaisille tahoille, jotka saattavat kohdata henkilöitä, joilla on tarve olla häirintäyhdyshenkilöihin yhteydessä.

Tapahtumakohtaisista häirintäyhdyshenkilöistä ja siitä miten heihin saa yhteyden on syytä viestiä useamman kerran ennen tapahtumaa, mahdollisuuksien mukaan tapahtuman aikana ja myös jälkikäteen. Häirintäyhdyshenkilöillä voi myös olla jonkinlainen pinssi tmv. helpottamassa tunnistamista, mikäli se sopii tapahtuman luonteeseen. Esimerkiksi rastikierrostapahtumissa häirintäyhdyshenkilöt voivat myös kierrellä tapahtumassa madaltaakseen yhteydenottokynnystä ja tehdä sen toimintaa näkyvämmäksi.

Toiminnasta raportointi

Häirintäyhdyshenkilötoiminnan raportointiin liittyy erilaisia haasteita ja siksi raportointikäytännöt kannattaa miettiä huolella. Dokumentointiin vaikuttavat esimerkiksi organisaation käytänteet, sekä erilaiset tietosuoja-asetukset.

Häirintäilmoituksia ja - tilanteita olisi hyvä dokumentoida esimerkiksi ilmiö- ja määrätasolla. Seuranta auttaa tekemään tarvittavia toimia häirinnän ja syrjinnän ehkäisemiseksi, sekä kouluttamaan häirintäyhdyshenkilöitä ja muita korkeakoulun toimijoita niistä ilmiöistä, jotka ilmoituksissa korostuvat.

Syrjintä- ja häirintätilanteet ovat arkaluontoisia ja henkilökohtaisia. Siksi mahdollinen dokumentointi tulee tehdä yleispätevästi ja suoraviivaisesti. Ylös kannattaa kirjata vain se, mistä on hyötyä häirinnän näkyväksi tekemisessä ja turvallisemman tilan edistämisessä. Kirjauksissa tulee välttää nimiä ja muita tietoja, joiden perusteella henkilöt ovat tunnistettavissa tai yksilöitävissä. Näin voidaan seurata yhteisön turvallisuuden tilaa samalla kuitenkin suojellen häirinnästä ilmoittaneiden yksityisyyttä.

Lisäksi on tärkeää miettiä minne mahdollisia tietoja kerätään, kuinka pitkäksi aikaa ja ketkä niihin pääsevät käsiksi. Käytännön näkökulmasta tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, pääsevätkö uudet häirintäyhdyshenkilöt käsiksi vanhoihin tietoihin, päättyykö toiminnasta poistuneiden oikeus katsella tietoja ja pääseekö tietoihin käsiksi vain oman organisaation tunnuksilla, tai muulla kirjautumisella. Nämä tulee huomioida sisäisen dokumentoinnin lisäksi myös esimerkiksi yhteydenottolomakkeen tietojen osalta. Tiedonsiirrossa uusille häirintäyhdyshenkilöille tulee miettiä, mikä kaikki on olennaista ja kuinka pitkältä ajalta tietoa annetaan. Toimijoiden osalta kannattaa miettiä myös, kerätäänkö esimerkiksi häirintäyhdyshenkilöiksi koulutettujen yhteystietoja talteen.

Lähteet

Eurostudent VII. Saari J., Koskinen H., Attila H. & Sarén N. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162449/OKM_2020_25.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Häirintä nuorisoalan järjestötoiminnassa. Taustaa häirinnälle ja syrjinnälle sekä keinoja siihen puuttumiseen. Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry.
<https://allianssi.kuvat.fi/kuvat/Julkaisut/H%C3%A4irint%C3%A4+nuorisoalan+j%C3%A4rjest%C3%B6toiminnassa.pdf>

Häirintä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu.
<https://syrjinta.fi/hairinta>

Kiusaaminen. Terveyskirjasto.
<https://www.terveyskirjasto.fi/pla00028>

Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua. Tapio Kosunen. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163235/OKM_2021_35.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Koulu vailla vertaa! Piirola E. Rauhankasvatusinstituutti 2016.
http://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2018/02/yhdenvertaisuus_opas_web.pdf

Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan. Yhdenvertaisuus.fi. Oikeusministeriö.
<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>

Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella. Honkala S., Lempinen M., Nousiainen K., Onwen-Huma H., Salo A. & Vacker R. Opetushallitus 2019.
<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/mukana-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuustyö-toisella-asteella>

Oppia kaikille! - Yhdenvertaisuussuunnittelun opas oppilaitoksille. Sisäasiainministeriö.
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Oppia+kaikille+suomi/09dd5121-d98e-487c-9acf-ee768620da0e/Oppia+kaikille+suomi.pdf>

Sateenkaarisanasto. Seta.
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Tanhua I., Mustakallio S., Karvinen M., Huuska M. & Aaltonen M. Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74462/URN_ISBN_978-952-00-3583-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yhdenvertaisuuden arviointi. Yhdenvertaisuus.fi. Oikeusministeriö.

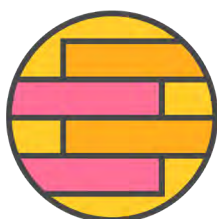
<https://yhdenvertaisuus.fi/yhdenvertaisuuden-arviointi>

Yhdenvertaisuuslaki. Yhdenvertaisuus.fi. Oikeusministeriö.

<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/1410853/5002649/Yhdenvertaisuuslaki-suomi.pdf/1bcdda18-5318-4dcf-9c17-1566c1530012/Yhdenvertaisuuslaki-suomi.pdf>

Yksilölliset opintopolut ammattikorkeakoulussa. Aurela B. & Kasurinen H. Laurea-julkaisut 2022. Laurea-ammattikorkeakoulu.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/744859/Laurea%20Julkaisut%20186.pdf?sequence=5>

YHDENVERTAISUUTTA
KORKEAKOULUIHIN